

Blažek, Václav

Indoevropský rok (I)

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná. 2006, vol. 55, iss. A54, pp. [43]-70

ISBN 80-210-4014-9

ISSN 0231-7567

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/100047>

Access Date: 20. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

VÁCLAV BLAŽEK

INDOEVROPSKÝ ROK (I)

Věnováno profesoru Antonínu Bartoňkovi k 80. narozeninám

Indoevropané se za více než 6000 let vývoje svých jazyků rozšířili na rozsáhlém území s odlišným klimatem, vegetací i rozdílnou délkou dne a noci v závislosti na ročním období a samozřejmě zeměpisné šířce, i když budeme brát v úvahu jejich sídla před dobou velkých zeměpisných objevů. Chceme-li se dobrat nejstaršího dělení roku do ročních období, je třeba nejprve analyzovat a poté rekonstruovat terminologii ročních období v jednotlivých dceřiných prajazycích. V předkládané studii je lexikální materiál uspořádán podle následujícího klíče: 1. rok; 2. část roku či časový interval obecně; 3. časové adverbium; 4. zima; 5. jaro; 6. léto; 7. podzim; 8. dítě, mládě či obecně jakékoliv zvíře, jehož jméno je motivováno ročním obdobím či délkou roku; 9. rostlina, jejíž jméno je motivováno ročním obdobím či délkou roku.

A. Anatolský

1. Het. *wett-/witt- & wettant-/wittant-* c. „rok“, adj. *wittassiya-* (Tischler 2001, 201, 203); v ostatních anatolských jazycích se objevuje forma rozšířená sufixem *-s-*: **utsV-* > kluv. *ussa/i-*, hluv. *u-sa/i-*, lyk. *uh(V)-* (Melchert 1994, 269, 314).

2. Kluv. *āra/i-*, hluv. *ā+ra/i-* „čas“ < anat. **ā-ro-* < **ī-ero-* (Melchert 1989, 41, pozn. 28; 1994, 75, 245: **yéH₁ro-*; Morpurgo Davis 1987, 219, pozn. 31). Příbuzné je i lyk. abl. *nuredi nuredi* „s každým novým časovým úsekem“, které je možno promítnout do pralyk. **nu(i)* „nový“ + **ere/i-* „časový úsek“, srov. ř. *véωντα* „napřesrok“ < **neūo-ūōt-m*, dosl. „v novém roce“ (Starke 1990, 116–17, pozn. 339a); a lýd. *ora-* „měsíc“ jako časový úsek (Gusmani 1964, 178; 1982, 81).

4. Het. *gem-/gim(m)- & g/kimmant-* „zima“ (trvala od listopadu po březen; Puhvel 3, 73: *gimmanza kisat* „zima přichází“, *gimmanti* „po délku zimy“, dat. sg. *gi-im-mi* < **ḡ^himeṣ*, dat.-lok. sg. *gi-(e)-mi* „v zimě“ = < ie. lok. sg. **ḡ^h(i)ṣém-i*, ak. sg. *giman* může odrážet *n*-kmen středního rodu **ḡ^heṣmṣ* odpovídající ř. *χεῖ-μα* „zima“ nebo kořenové jméno **ḡ^him-m* s nom. **ḡ^him-s* nebo *o*-kmen **ḡ^himom*

typu sti. *himá-* „mráz“; viz Puhvel 4, 145). Formu na *-n-* odráží het. sloveso *giman-ye-* „přezimovat“ (Oettinger 2001a, 307). Podle Melcherta (1994, 153) je možno odvodit formu *gimant-* z **ḡ^heimn-ont-*, s tím však nesouhlasí většina ostatních specialistů, za všechny jmenujme např. Oettingera (2001a, 307), který rekonstruuje východisko **ḡ^heim-on-t-*. Oettinger (1982, 238) předkládá následující rekonstrukci celého paradigmatu: nom. sg. **ḡ^héiō(m)*, ak. **ḡ^héiōm-ṃ*, gen. **ḡ^him-és*, dat. **ḡ^him-ei*, lok. **ḡ^h(i)iem-i*.

5/6. Het. *ha(m)mesha-* & *ha(m)meshant-* c. „jaro(-léto)“ (trvalo od dubna do června; Puhvel 3, 73): *hameshi kisari* „přichází (např. bouře) na jaře“, ale *hameshanza kisari* „jaro přichází“, *hameshanza zinattari* „jaro končí“; gen. *ha-me-is-ha-as* / *ha-mi-es-ha-as*, dat.-lok. *ha-me-es-hi* „na jaře“; *-nt-*kmen: ak. sg. *ha-mi-es-ha-an-tin*, gen. sg. *ha-am-me-es-ha-an-ta-as*, dat.-lok. *ha-mi-is-ha-an-ti*. Pro hetitské slovo *ha(m)mesha(-nt)-* byla předložena řada etymologií:

(i) Už Bedřich Hrozný (1919, 190) spekoval o souvislosti s ie. slovy pro léto, jako jsou av. *ham-*, ang. *summer*, plus sti. *samā*, arm. *am* „rok“. Hoenigswald (1952, 183) se pokusil vysvětlit rozdíl het. *h-* : ie. **s-* prostřednictvím efektu *s-mobile*. Hamp (1961a, 26) připouští, že het. slovo je s ostatními ie. ekvivalenty spřízněno, ale není přesvědčen, že prostřednictvím metateze. Avšak vyjdeme-li z praformy **sH₂em-*, automaticky se objasní kořenový vokál *a* v arménštině a keltských jazycích a nebude zapotřebí spekulovat o laryngále následující za *-m-*. Dále je pravděpodobné, že rozšíření základu **sham-* na hetitské půdě sufixem *-sha-* vyvolá zjednodušení počáteční skupiny **sh-*. Obdobný příklad nabízí kluv. *hishiya-* „vázat“, hluv. *hishimin*, oproti het. *ishiya-* „vázat“. Luvijské formy představují intenzivní reduplikaci, charakteristickou pro luvijská slovesa (Puhvel 1–2, 398–402). Zjednodušení **sh .. sh > h .. sh* má přesnou obdobu v předpokládaném vývoji základu **sham-* po připojení sufixu *-sha-*.

(ii) Kuryłowicz (1927, 101) navrhl řešení *hamesha-* < **hwesha-*, které by otvíralo cestu k ostatním ie. slovům pro „jaro“ jako sti. *vasantá-*. Het. *-m-* může skutečně odrážet původní **-w-*, ale jen před **u/*u*, např. het. *sumēs* „vy“ < **s(u)uēs* (Melchert 1994, 58).

(iii) Starke (1979, 249–50) a Gusmani (1972, 257) rozvíjejí starou myšlenku Sturtevantova (1928, 163–64) o souvislosti het. slova s ř. *ἀμῶω* „sklízím“, ze které vyplývá rekonstrukce kořene **H₂meH₂-*, rozšířeného o sufix slovesných abstrakt **sH₂o-*;

(iv) Goetze (1951, 471) zde viděl složeninu: *ha(m)mesha-* < **hamwesha-* < **hanwasha-* < **hant-wesha-* „předjaří“, srov. ital. *primavera*, akkad. *pān šatti* „jaro“ = „začátek roku“. Hoffner (1974, 15) vyšel z **hant-miyasha-*, kde *mai-/miya-* „růst“ se používá v souvislosti s „jarem“ v kultovní legendě o svátku *Purulli*.

(v) Čop (1971, 63) hledal etymologii v toch. A *omāl*, B *emalle* „teplý, horký“ < **omel(i)o-* < ***H₃em-*.

(vi) Guyonvarc’h (1968, 55) a De Bernardo Stempel[ová] (1999, 426, pozn. 24) nacházejí nadějně paralely ve stir. *amser* & *aimser* „čas, perioda, věk, roční období; počasí“ < **am(m)-es-terā*, kde kořen **am-* tvoří i další blízké slovo *amm* „čas“, jemuž odpovídá gal. *amman* „čas, perioda“ z Kalendáře z Coligny (**am(s?)-mṃ*; viz de Bernardo Stempel 1999, 241, pozn. 7; 273, pozn. 104).

7. Het. *zena-* & *zenant-* c. „léto-podzim“ (trval od července do října; Puhvel 3, 73). Co se týče etymologie, bylo předloženo opět několik možností:

(i) Goetze (1951, 471) spojoval *zena-* jako označení teplého období roku s ie. slovy pro „den“: gót. *sinteins* „denně“, prus. *deina* „den“, stsl. *дѣнь* „den“. Další bádání však ukázalo, že palatalizace dentály na *z* se týká pouze **t*.

(ii) Oettinger (1979, 152; 1994, 323) odvozuje *zēna-* z ie. **sēno-*, které ve většině ie. větví znamená „starý“. K tomu G. Neumann (1999, 50–53) přidal lyk. *kbi-sñne* „dva roky starý“, *tri-sñni* „tři roky starý“. Záhadné *z-* vysvětluje Oettinger (1994, 322–323) prostřednictvím prenazalizace: **s ... N > *ⁿs ... N > *z ... N*, vyvolané oním *N*; srov. *zamankur-* „brada“, *zinni-* „končit“ (viz Melchert 1994, 83, 172, 315). Za autora etymologie je možno pokládat H. Eichnera (1973, 89, pozn. 26), který jako první srovnal het. *zena-* „podzim“ a ř. δίεως „dvouletý“ < **dūi-seno-*.

(iii) Benveniste (1954, 35), Puhvel (3, 73) aj. předpokládají souvislost se ř. ὀπώρᾱ „pozdní léto“ (**op-oharā* < **osr-*); připomíná, že ř. a het. období začínala ve stejnou dobu, a to při vzestupu Síría, tj. kolem 20. června. Pak by het. forma odrážela Benvenistovu bázi II v heteroklitickém *r/n*-paradigmatu: **H₁os-r* : **H₁s-en-*. Ivanov (2003, 201–02) se navíc táže, zda počáteční seskupení **H₁s-* nemohlo vyvolat vznik het. *z-* oproti očekávanému *s-*. Dodejme, že het. *z* neznamená znělý korelát k *s*, ale palatalizované *t*, tj. */ts/*.

Pozn. 1.: Puhvel (3, 73) přirovnává tři roční období v hetitštině k obdobnému modelu, známému z akkadštiny – „zima“: *kušsu*, dosl. „chladný“ ~ sum. EN.TE.NA; „jaro“: *dīšu* nebo *pān šatti*, dosl. „začátek roku“; „léto“: *ebūru*, dosl. „sklizeň“, srov. sum. EBUR, nebo *ummātum*, srov. *umšu* „horko“, nebo assyr. *ḫarpū*.

8. Neumann (1958, 221) identifikoval v het. *saw(i)tis(t)-* „kojenec“ složeninu **sm-ūētes-* „jednorocní“.

9.1. Puhvel (3, 74–75) uvažuje o tom, že původní ie. slovo pro jaro se skrývá v het. složenině *suppi-washar*^{SAR} „cibule“, kde *suppi-* znamená „čistý“ nebo „posvátný“ (jde o rituální text, kde slupky cibule vystupují v metaforickém kontextu; srov. Hoffner 1974, 108–09; Ivanov 2003, 191) a sumerogram SAR označuje „zeleninu“. Celou složeninu pak Puhvel interpretuje jako „čistá jarní zelenina“ (srov. sumer. SUM.SIKIL „čistý pórek“). Rieken[ová] (1999, 311–14) analyzovala slovo *washar* i v textech, kde se vyskytuje samostatně, a dospěla k závěru, že označovalo nějakou rostlinu. Tischler (2001, 198) je překládá rovnou jako „česnek“ a složeninu *suppi-washar* „čistý česnek“ = „cibule“. Vedle *r*-kmene existuje i *n*-kmen ve sthet. *suppi-washanalli-* „svazek cibule“ (Puhvel 3, 74; Zinko 2001, 754–55; Ivanov 2003, 191). Witczak (rkp. 2006) upozorňuje, že het. *washar* / *washan^o* „česnek“ má přesné paralely v označení „česneku“ v dalších ie. jazycích: stí. *ušnam* „česnek“ (lex.), *ušnā-* f. (Nighaṇṭuprakāša); dard.: khovar *wānū* „česnek“ (Turner 1966, #2390); ír.: ?afg. *’uḡa*, dial. kakari *w’azā*, waziri *wīza*, wanetsi *m’urža* „česnek“ (Morgenstierne 1927, 13 rekonstruoval ír. východisko **úšna-*, později je ale změnil na **bryz/znā-*, viz NEVP 7, kde jsou uváděny i paralely z dalších íránských jazyků: yidgha *wēznu*, sogd. *’βzn-*) | lat. *unio*, *-ōnis* m. „druh cibule / Allium cepa“ < **usn-ḡōn-* | střiz. *uinnion*, *uindiun* „cibule“, velš. *wynwyn* pl. id. (Vendryes,

LEIA U-20, předpokládá lat. původ; pro Witczaka je zdvojené *-nn-* < **-sn-* důkazem původnosti keltských forem oproti latinskému vývoji **usn^o* < **ūn^o* | lit. *usnìs* „bodlák / Cirsium“, *usnynė* „houština bodláků“. I kdybychom abstrahovali od keltských forem pro možnost jejich přejetí a od baltských forem pro odlišnou sémantiku, i na základě het., sti. a lat. forem lze snadno rekonstruovat výchozí paradigma **(H₁)uósH-r* : **(H₁)usH-n^o* „česnek / cibule“, který v zásadě může být derivátem slovesa **H₁eus-* „pálit“ (Pokorny 1959, 245; LIV 245), přijmeme-li výraznou páliovou chuť jako příznak dostatečný k motivování jména.

9.1.1. Namísto slova „česnek“ může přežívat ie. **ues-r/-n^o* „jaro“ v jiném het. *r/n*-heteroklitiku, totiž ve slově ^{GIS}*wessar* n., označujícím blíže neurčený strom (Tischler 2001, 184, 201).

9.2. Het. slovo *esarasila-*, *issarasila-* c., označující nějakou rostlinu, snad „rákos“, kluv. *issarāsila-* (Tischler 2001, 33), může sestávat z komponenty **es(H)ar-* < **H₁es(H)-r*, která by představovala obdobný *r*-kmen jako stíř. *éorna* „ječmen“, které se odvozuje z praformy **esornīā* (Pokorny 1959, 343; de Bernardo Stempel 1999, 138, pozn. 35). Obě fytonyma by pak byla příbuzna ř. (od II.) *ὀπώρᾱ* f., lak. (Alkm.). *ὀπᾶρᾱ* „pozdní léto – raný podzim“, pokud odráží složeninu **ὀπ-ohóρᾱ* < **(H₁)os(H)₁r-*.

9.3. Het. *zinail-* n. „druh obilí“ (Tischler 2001, 208) může být derivátem slova *zena-* c. „podzim“.

B. Indoárijský

1.1. Stí. *vatsará-* m. „rok“ (RV aj.), bez rozšíření o sufix *-ará-* ve složeních *tri-vatsá-* „tři roky starý“ (VS), *sam-vátsam* „po jeden rok“ [RV IV, 33.4]. Samotné slovo *vatsá-* m. (RV aj.) znamená „tele; mládě“, doslova ale „roční“, je utvořeno z *s*-kmene **uēt-es-* „rok“, srov. ř. *ἔτος*, dial. *ῥέτος* „rok“, myk. *weto*, *we-te-i* = [wetos, wetehi] (EWAI II, 495). V írán. jazycích je příbuzné sogd. *wišnyy* „starý“ (Szemerényi 1951, 204–05, který předpokládá vokalizaci /wat[u] *šanē*/, kde synkopou ztracené *u* nepřímou indikuje *š* podle zákona *RUKI*).

1.2. Stí. *varšá-* n. „rok“ (ŠB), především ale „déšť“ (RV), podobně f. *varšā-* „doba dešťů“ (RV aj.), dále páli *vassa-* „déšť“, pkt. *vāsa-* & *varisa-* id., beng. *baris* „rok“ : *barisā* „déšť“, podobně dard.: šumaští *wāš* „déšť“ : šina *bāriš* „rok“, phalura *bāš* „déšť“ : *bēriš* „léto“ aj. (Turner 1966, #11392). Nejblíže stojí av. *aiβi.varšta-* „beregnet“ (Vd V, 14), dále v sz. írán. nářečích (Āštiyān) *vašand* „déšť“; táti *vāriš*, mázendarání *voreš*, dial. šáhmerzád *vāreš* id.; semnání *vāreš* (Lecoq 1989a, 298, 307, 308), kurd. dial. *wāšt*, *wšani* „déšť“; příbuzno je dále het. *warsa-* „Regenguss“, kluv. *warsa-* „Tropfen“, ř. *ῥέρον*, *ἔέρον*, *ἔρον* „rosa“, stíř. *frass* „Regenschauer, Schwall“ (EWAI II, 522–23), vedoucí k rekonstrukci **H₂uors-/H₂uros-(t)*

1.3. Stí. *hāyaná-* m., n. „rok“ (AV), páli, pkt. *hāyana-* „rok“, sindhí, paňdžábí *hāṇ* „téhož věku“; srov. též dard.: gawar-bati *hēnī* „koza“ < **hāyanikā-* (Turner 1966, #14057), ale nuristánské formy odrážejí iá. **ṛāṭāna-*: aškun *zē-* „zima“,

waigalí *zē*; *zāř*, dameli *zīn* „zima“, ve složenině s **vāra-* „čas“ ještě kati *zewōr* id. (Turner 1966, #13976, 13978). Krátký kořenový vokál mají též írán. paralely v av. *zaiiana-* „winterlich“, n. „Winterzeit“; otevřenou otázkou zůstává, zda rekonstruovat íír. **ǰaīān-* < **ǰ^heī-en-* nebo **ǰ^heī-mn-* (EWAI II, 814; ke zdloužnému stupni v sti. viz Darms 1968, 381).

3. Kořen **uet-* „rok“ bez sigmatického rozšíření, zato v nulovém stupni, se objevuje v adv. *parut* „minulý rok, loni“ (Pāṇini), Nisa *paru-varṣa-* „minulý rok“, sinhálí *paru*, paṇḍžábí *par*, kumauní *por(i)*, oriya *paru* aj.; dard.: kalaša *pār heman* „minulou zimu“, pašai *pār kāl* „minulý rok“, khovar *por*, phalura *pār*, kašmírí *parus* id.; nuristán.: aškun. *pōw*, waigalí *pōw*, kati *puā* „minulý rok“ (Turner 1966, #7907), které představuje kompozitum **per-ut(i)*, dosl. „přes rok“. Další příbuzenstvo se objevuje v moderních írán. jazycích wakhi *pārd*, parači *parāsuār* „v loňském roce“; dále stojí pers. *pār*; *pār-sāl* „minulý rok“, oset. *faron / jaræ* id. (EWAI II, 94–95; Abaev I, 422). Obdobná složenina se dochovala v ř. *πέρυσι*, dór. *πέρυσι* „loni“, arm. *herow*, střhn. *vert* id. aj.

4.1. Sti. *hēman-* „zima“ je doloženo jen jako lok. sg. *hēman* [Kāṭh.]; odtud adj. *haimaná-* „zimní“ (AV); tvar *hēman-* odráží ie. **ǰ^heīmen-*, srov. dále ř. *χεῖμα* n., *χευμών* m. „zima, zimní bouře“, alb. geg. *dimën* „zima“ (EWAI II, 819). Forma lok. *hēman* láká k další interpretaci **ǰ^heīm-en* „v zimě“, s lokativem vyjádřeným postpozitivně. Pinault (1993, 155–56) se podobně pokusil vysvětlit i ostatní *n*-kmeny mezi názvy ročních období.

Sti. *hīmā-* f. „zima“ (RV aj.), vedle m. *hímá-* „mráz“, *hímavant-* „pokrytý sněhem“ (RV X, 121.4), v AV m. „Himaláj“, dále pkt., páli *hima-* „studený; sníh“, sinhálí *hima* „mráz, rosa, studený“, gudžarátí *hīm* „jinovatka, rosa“, hindí *hīw* „sníh, jinovatka, rosa“, nepáli *hiū* „sníh, led“, maráthí *hīw* „chlad“, paṇḍžábí *hiū* „sníh“, romání *hiv*, *iv*, *yiv* „sníh“, kašmírí *himun* „sněžit“; dard.: khovar, baškarik, torwálí *him* „sníh“, gawar-bati *hīm*, šumaští, wotapúrí *īm*, pašai (*h*)*īm*, *yīm*, ningalámí *im* id.; nuristání: aškun *zīm*, *žīm*, kati, waigalí *zīm*, *žīm*, prasun *zīma*, bašgalí *zīm* „sníh“ (Turner 1966, #14096). Nejbližší paralely se objevují v ír.: stav. gen. sg. *zimō* „v zimě“, aj.; v kompozitech se zachovává nejjednodušší tvar jdoucí k **ǰ^him-o*: sti. RV *śatá-hima-* „[žijící] sto zim“, av. *hazaṇrō.zəma-* „sestávající z tisíce zim“, ř. *δύσ-χυμος* „bouřící, úděsný“, lat. *bīmus* „dvouletý“ < **dūi-himos* (EWAI II, 815–16)

Sti. *hemantá-* m. „zima“ [RV X, 161.4], páli *hemanta-*, pkt. *hemanta-*, st.awa-dhí *hevanta*, hindí *hewāt*, bengálí *heōt*, nepáli *hiūd*, romání (maď.) *yevend* aj. „zima“; dard.: savi *hemánd*, tórwálí *himān*, baškarik *hāman*, gauro *hewānd*, phalura *hewānd*, gawar-bati *hemánd*, khovar *yomún*, tiráthí *éman*, šumaští *yéman* id. (Turner 1966, #14164). Vše zřejmě utvořeno od *hēman-* podle *vasantá-* „jaro“. Nejbližší paralelou mimo iá. by mohlo být toch. B **siñc-* „zima“, pokud lze odvodit z **śimāñc-*, srov. adj. **siñcatstse* (K.T. Schmidt 1980, 410, pozn. 74); problematické je přímé srovnání s het. *gemmant-* „zima“ (viz Eichner 1980, 163; Oettinger 1982, 238; Lindemann 1986, 371; Melchert 1994, 153).

4.2. Sti. *śísira-* m. „předjaří, studené období roku“ (AV), pkt., páli *sisira-* „studený; zima“, sinhálí *sisil*, *sihil*, *hīl-a*, *il-* „studený; chlad“, maráthí *sisir* „stude-

né a vlhké období roku od ledna do března“, hindí *sisir* „studený; chlad, rosa, jinovatka“, kašmíří *śihol* „chladný, chlad“, aj. (Turner 1966, #12475) – snad **ki-kiH-o-* od **kelH-* „mrznout“ > mlav. *sarata-* „chladný“, stsev. *hela* „jinovatka“, lit. *šálti* „stát se chladným“ aj. (EWAI II, 641).

5. Stí. m. *vasantá-* „jaro“ (RV aj.), páli *vasanta-*, pkt. *vasanta-*, sinhálí *vasat-* id.; dard.: pašai *wahán(d)*, gawar-bati *wasand*, phalura *basānd*, kalaša *básun*, khovar *bosún*, baškarik *básan*, tórwáli *basān*, savi *basan*, šina *basōn* „jaro“; nuristání: aškun *wosúnt* id., waigalí *wasōt*, kati *wosut*, prasun *usti* „jaro“, gambírí *wosōt* „léto“ (Turner 1966, #11439). Vzhledem k íránským formám je možno rekonstruovat heteroklitikon **vasar-/*vasan-* < **úes-r/n-*, Formálně k íá. stojí nejbliže brittonské formy typu stvelš. *guiannuin* „na jaře“ < **úesyt-eino-* (EWAI II, 532–33).

6.1. Stí. *sámā* f. „půlrok, roční období, rok“ (RV aj.), „roční období, počasí“ (AithBr), též „léto“: *úttarām-uttarām sámām* „každé další léto“ (AV III, 10.1 a 17.4 podle Whitneye; viz Wackernagel 1934, 197–98), srov. dále *su-śāma-* n. „dobrý, šťastný rok“ (ŠB), páli, pkt. *samā-* „rok“, záp. paharí *samā* „rok“, lahnda *samā* „roční období“ (Turner 1966, #13198). Mayrhofer předpokládá ablaut **sem-eH₂-/*sm̥-H₂-* (EWAI II, 704). Olsen[ová] (1999, 60, pozn. 122; podobně už Hamp 1981, 13) rekonstruuje hysterodynamické paradigma **smáH₂/ *sm̥áH₂* : **sm̥H₂ós*.

6.2. Stí. *grīśmá-* m. „léto“ (RV aj.), páli *gimha-* „letní horko“, pl. „léto“, pkt. *gimha-* „léto“, sinhálí *gim* „horký“, *gima* „horko“, maráthí *gī(h)m* „horké roční období“, lahnda *ghim* „vlhkost“, sindhí *ghima* „vlhká pára vycházející ze země“; khovar *grīsp* „léto“ (Turner 1966, #4391), kde *grī-* < **g^{ri}H-* (~ ř. βρῖ-ήπιος „silně křičící“, βρῖ-θύς „schwer, wuchtig“, viz Wackernagel 1934, 197–98) a *śm-á-* odpovídá av. *šəm-a-* ve složenině *maidiiōi-šəm-a-* m. „bůh druhého ročního období“ (EWAI I, 509–10). Kompozitum *grī-śmá-* pak znamená „těžké, tj. velmi horké léto“.

6.3. Stí. *ni-dāghá-* m. „horko, horké roční období“ (ŠB), *nái-dāgha-* m. „horké roční období, letní období“ (AV), páli *nidāgha-* „(letní) horko“, pkt. *ni(d)āha-* „horké roční období“, oriya *niā* „oheň; zlost“, romání *niláy* „léto“, dard.: kalaša *nirá* „léto“, odtud aškun *nirā* „rané jaro“, kati *nilū* „jarní svátek“, **nidāghya-* > sinhálí *niyaga* „suché horké roční období“, paňdžábí *niggh* „horko“, záp. paharí *niggo* „horký“, lahnda *nigh* „horko“ (Turner 1966, #7193, 7195). Vše od slovesa *dah-* „spálit“, srov. dále mlav. *dažaiti* „spaluje“, khot. *dajā-* „plamen“, pers. *dazīdan* „spálit, sežehnout“, sogd. *dy-* „pálit“, lit. *degū* „pálím“ aj. < **d^heg^{ih}-* (Pokorny 1959, 240).

7. Stí. *śarád-* m. „podzim; rok“ < íí. **śarad-/*śard-* < **kel-(e)d-* (sufix srov. *dyśād-* „skála“ aj. – Olsen 1999, 336), srov. páli *sarada-*, pkt. *sara-*, *saraya-*, *sarada-*, sindhí *saraū*, záp. paharí *śēr* „podzim“, sinhálí *sarā* „podzim, rok“, dard.: šina *śaró*, baškarik *śarā*, khovar *śoro*, šumašti *śaráu*, pašai *śarái* & *šordo-mó*; nuristán.: aškun *soró*, prasun *śiré*, waigalí *śaré* aj. id. (Turner 1966, #12329). Příbuzno je zřejmě lat. *calēre* „být teplý“, lit. *šilti*, lot. *siļt* „stát se teplým“ < **kelH₁-* (EWAI II, 616). Sémanticky nejbliže stojí lit. *šilius* „srpen“ (Buck 1949, #14.73.8; Pokorny 1959, 551). O dentálním sufixu viz Beekes (1975, 9).

8.1. Od ie. kořene **uet-* „rok“ je utvořeno sti. *sa-vātārau* nom. du. f. „mající totéž tele“, zřejmě stejným sufixem *-elo-/elā* jako ř. *ἔτελον, ἔταλον* „roční (o domácích zvířatech)“ a lat. *vitulus* „tele“, umb. ak. pl. *vitluf* ‘vitulōs’ (Pokorný 1959, 1175). Pozoruhodné je udmurt. *vetjl* „tele, mladá kráva“ (Wichmann 1987, 314), které může posloužit jako svědectví existence *ii./iá./írán.* **vātaL°* (autorem srovnání je Lewy 1927, 87–88; souhlasí např. Jacobsohn, *IF* 46, 1928, 339), které Joki (1973, 345) s jistými pochybnostmi identifikoval v nuristání-dard. **vatsala-* „tele“ > gambíri *wečelā* m., *°lī* f., aškun *učaló* m., *°lī* f., waigalí *wučalá*, šumaští *wačolik*, pašai *wāčelik*, *wāčula* id. (Turner 1966, ##11239, 11244).

8.2. Sti. *paryāriṇī-* f. „kráva, která se po roce otelila“ představuje složeninu **pari-yār°*, tj. „po roce“ (EWAI II, 98–99).

C. Íránský

1.1. Mlav. *yār-* n. „rok“: nom. *yārə*, gen. sg. *yā* (ve spojení *θriš yā* „drei-mal des Jahrs“ [N 4]; viz Bartholomae 1904, 1287) < **iāh* < **iāNh* < **iāH-* *ans* (Hoffmann & Forssman 1996, 153, §108.2). Na základě avestských tvarů Schindler (1975, 5) rekonstruuje výchozí paradigma nom. **(H)īóH_{1-r}* : gen. **(H)īéH_{1-ŋ-s}* (srov. slož. *dužiāiriia-* „špatný rok“; adj. „přinášející špatný rok“ (Yt. VIII, 36; 51, 54) = stpers. *dušiyāra-* „špatná úroda“ (Bartholomae 1904, 759; Brandenstein & Mayrhofer 1964, 117); srov. sti. **yār-* „rok“ ve složenině *paryāriṇī-* f. „kráva, která se po roce otelila“ < **pari-yār°*, tj. „po roce“ (EWAI II, 98–99).

1.2./6./7. Mlav. *sarəd-* f., stpers. *θar(a)d-* <θrd>, pers. *sāl* „rok“ > kurd., balučí, afg. *sal* id., kurd. *serdem* „věk“, lur. *sārdāwá* „podzim“, parth. **sard-* podle arm. *Nava-sard* „Nový rok“, sogd. **sarδ* (*srδ*) „rok“, chwarezm. *srδ*, khot. *salī*, Tumšuč *sāli* id., oset. *særd* „léto“, wakhi *serd* ve *wuserd* „letos“ (Abaev III, 80; Bailey 1979, 422); dále afg. *serl'ay* „roční kůzle“ < **saradyaka-* (NEVP 76). Vzhledem ke sti. *sarád-* specifická *ii.* izoglosa.

1.3. Oset. digor. *anz*, iron. *az* „rok“ nemá zřejmě íránské příbuzné (viz Abaev I, 95), snad jen jagnóbí *yóso* „rok“ (Andreev & Peščereva 1957, 366). Mille-rovovo srovnání s av. *azan-*, sti. *áhan-* „den“ nevysvětluje oset. *a-* < **ā-* (vřddhi?) a žádá si hlubší sémantickou argumentaci. Snad předpoklad staršího významu „léto“ by legitimizoval tento sémantický rozdíl (srov. např. svan. *záladey* „léto“ : *ladey* „den“; viz Klimov & Xalilov 2003, 283). Írán. **ham-*, **hāmīna-* „léto“ není v osetinských dialektech doloženo a význam „léto“ přešel na slovo *særd*, původně „podzim“ nebo „rok“. Lewy (*Orientalistische Literaturzeitung* 31, 1928, 1078n) spojoval oset. formy s lit. *ámzius* „věk“ (srov. Heidermanns 1998, 91). Abaev sám vychází z írán. **āsmān-* „nebe“ > av. *asmān-*, stipers. *āsmān*, kurd. *āzmen*, balučí *āzmān* id. představuje z hlediska sémantiky ještě větší, i když překonatelný skok, jak dokumentují některé dagestánské jazyky: andi, *godoveri*, karata *rešin* „rok; nebe“ (NCED 975). Případná další kurdská paralela *āšma* „měsíc“ uváděná Abaevem je problematická sama o sobě. Není vyloučen ani substrátový, kavkaz-

ský původ osetských slov. Pramenem by např. mohlo být abcház. *a-zin* „zima“ (Klimov & Xalilov 2003, 282), přijmeme-li vývoj „zima“ → „rok“.

3. Kořen **uet-* „rok“ bez sigmatického rozšíření, zato v nulovém stupni, se objevuje v moderních írán. jazycích wakhi *pārd*, parači *parāsuār* „v loňském roce“; dále stojí pers. *pār*, *pār-sāl* „minulý rok“, oset. *faron / faræ* id. (EWAI II, 94–95; Abaev I, 422). Příbuzno je sti. adv. *parut* „minulý rok, loni“ (Pāṇini), Nisa *paru-varṣa-* „minulý rok“, sinhálí *paru*, paňdžábí *par*, kumauní *por(i)*, oriya *paru* aj.; dard.: kalaša *pār heman* „minulou zimu“, pašai *pār kāl* „minulý rok“, khowar *por*, phalura *pār*, kašmíří *parus* id.; nuristán.: aškun. *pōw*, waigalí *pōw*, kati *puā* „minulý rok“ (Turner 1966, #7907), které představuje kompozitum **per-ut(i)*, dosl. „přes rok“. Obdobná složenina se dochovala v ř. πέρυσι, dór. πέρυτι „loni“, arm. *herow*, střhn. *vert* id. aj.

4.1. Stav. gen. sg. *zimō* „v zimě“ (Y LI, 51.2), mlav. nom. sg. *ziiā* m., ak. sg. *ziiqm(ca)*, gen. sg. stav. *zimō*, mlav. *zəmō*, nom. pl. *zimō* (Hoffmann & Forssman 1996, 141), střpers. *zam* & *zim*, pers. *zam* „chlad“, střpers. *zamstān*, pers. *zamistān* „zima“, kurd. *zemesān*, balučí *zawistān*, mukri *zistān* < **zima-stāna-*, khot. *ysumi* „zima“, *ysāmāna-* „zimní“, srov. sarikolí *zi/ūmun*, *zaman* „sníh“, wakhi *zam*, *zəm* id., dále kontinuanty formy **zimaka-*: av. *zəma-* „zimní bouře“, parth. *z^amag*, sogd. **z^amāk* (*zm^ʿk*) „zima“, vedle forem bez velárního rozšíření: *ʾzmy* & *zmyy* id. (Gharib 1995, ##2320, 11329), oset. iron. *zymæg*, digor. *zumæg* id., afg. *zəmay* „zima“, ormuri *zimak*, *zəmak*, parači *zemā*, *žəmā* id. Nerozšířený základ **zima-* se objevuje ve složeninách v oset. *sawzym* „černá zima“, tj. „bez sněhu“. Pozoruhodné je prasun *zīma* „zima“ (Benveniste 1956, 33; Abaev IV, 320–21; NEVP 102). Středo- a moderní perské formy na *z-* musí být převzaty z írán. jazyka typu parthského, kde se írán. *z-* zachovává; v pokračování stpers. *d-* dialektu bychom čekali počáteční *d-*. To se skutečně objevuje ve střpers. *dmyst^ʿn*, pahlavi *dmst^ʿn*, kumzárí *dimestān* „zima“, pers. *dame* „witr a sníh“ < **dimaka-* (Benveniste 1956, 32; Szemerényi 1959, 70).

4.1.1. Av. *zaiiana-* n., nom. sg. *zaiia*, instr. sg. *zaēna* „zimní (čas)“, sarikolí *zəyn*, yazgulamí *zin* „zima“, yidgha *avzino* „první zavlažení pole“ < **upa-zayanā-*, doslova „po zimě“ (Morgenstierne 1974, 108; Benveniste 1956, 33).

4.2. Av. *aiβigāma-* „zima“, též „rok“, srov. s prefixem **ham-* stpers. **hangāma-*, střpers. *hangām*, pers. *he/ingām* „čas“, írán. > arm. *angam* „neštěstí“ (Horn 1893, 248, #1109); jde vlastně o sloveso „arriver à, atteindre“, které se používá, když jednotlivá roční období nastávají: Vd. IX, 6: *pasca hamō aiβi.gaitīm ... pasca zəmō isaoš aiβi.gaitīm* „poté přichází léto .. poté přichází ledová zima“ (Benveniste 1956, 34).

5.1. Av. *vañhar-* „jaro“, srov. lok. *vañri* „na jaře“ (F. 8), stpers. **vāhara-* ve jménu jarního měsíce (duben-květen) *θūra-vāhara-* (Brandenstein & Mayrhofer 1964, 147 spojují první komponentu s pers. *sūr* „svátek, svatba“), který se objevuje i v elamském přepisu v podobě *tu-ir-ma-ir* (Szemerényi 1950b, 235), střpers. *wahār* „jaro“, pers. *bahār*, dial. *vohōr*; *vihōr*; *vōr* id., sangesarí *vihār* (Christensen 1935, 179), sogd. **wartī-* (*wrtjy*) „jaro“, oset. *walzæg* „jaro“ < **wārtī-* < **wah(a)rtī-* & **aka-*, srov. také *zymæg* „zima“, *fæzzæg* „podzim“, afg. *wóray* „jaro“ < **wāh(a)rt-aka-*, yidgha

wāro, sarikolí *wug* „jaro“, mundžan *wōro* „léto“ (Abaev IV, 46–47; NEVP 92; Szerényi 1959, 69–70 vysvětluje oset. *walzæg* ze složeniny **wærd-zæg*, kde druhá složka má kopírovat slovo *fæzzæg* „podzim“; v první složce vidí ve shodě s ostatními íránisty **wāhart-*, které analyzuje jako primární složeninu **wāhara-ratu-* „čas jara“, srov. av. *ratu-* „čas“ v *θrizarəmaēm ratūm*, *hamaspaθmaēdaēm paiti ratūm*).

5.2. Av. *zarəmaia-* m. „jaro“ [Yt. VII, 4], adj. *zaramaia-* [H. II, 18], primárně zřejmě „zeleň“, ačkoliv av. *zairi-* znamená „žlutý“ či „zlatý“ (Bartholomae 1904, 1683; Schrader & Nehring I, 530; viz též Schneider 1940, 202, pozn. 1).

5.3. Afg. *p(a)sarlay* „jaro“ < **(u)pa-sarada-ka-*, srov. sogd. *’ps’rōh* „svátek Nového roku / jara“, yidgha *p/šīdro*, střpers. **af-sālān*, pers. *āb-sālān*, taleši *avasōr*, zaza *wesār* „jaro“, vedle khot. *pasālā* „jarní období“, které může odrážet **pa(ti)-sarda-* (NEVP 66).

5.4. Natanzí *pišīm* „jaro; poledne“; v ostatních jazycích regionu pouze „poledne“: farizandí *pišim*, yaraní *pišīn*, qohrúdí *pīšīm*, zafráí *pūšūm* aj. id. (Christensen 1930, 284).

6.1. Mlav. *ham-* „léto“: gen. sg. *hamō*, instr. sg. *hama* „v létě“, nom. pl. *hama* „letní čas“, *maidiiōi-šəm-a-* m. „bůh druhého ročního období“ & *hāmīna-* „letní; léto“, srov. spojení *hāmīnəmca zaiianəmca* „letní a zimní“, střpers. *hāmīn*, zaza *amná*, kurd. *hāvīn* „léto“, balučí *hāmēn* „čas sklizně (červenec-září)“, vedle sogd. **hāman-*, podle adj. **hāmanya-* <”*myyny*“, khot. *hamāna-* „léto“ (Bailey 1979, 459), afg. *m’ənanay* „podzim“ (NEVP 50), yazgulamí *hamang* „léto“ (Sköld 1936, 138), chwarezm. *’mnk* „léto“, sarikolí *menj* „léto, podzim“ < **hāmīnaka-* (Tomaschek 1880, 752; Morgenstierne 1974, 44).

6.2. Pers. *tābān* & *tābīstān* „léto“ je derivátem slovesa *tāftēn* „pálit, hřát, svítit“ (Horn 1893, #372); slovo se objevuje v řadě lokálních idiomů: gilakí *tābēstān*, natanzí *tābestān*, yaraní *tābessūn* „léto“, semnání *tāvāstun*, sangesarí *tāvāstūn* aj. (Christensen 1930, 284; 1935, 179); proniklo též do pamírských jazyků: šughní *to-bistūn* apod. (Sköld 1936, 138);

7.1. Írán. **pati-zya(m)-* „podzim“, dosl. „k zimě“ > střpers. *pātēz*, pazend *pādēž*, pers. *pāyīz*, semnání *pāīz* (Christensen 1935, 179), kurd. zaza *pá’iz* (Tomaschek 1880, 752), sogd. **patyaz/*patēz/*paīz* <*pty’z*> (Gharib 1995, #8032, 8098), khot. *pašq*, sarikolí *pij* „podzim“ (Morgenstierne 1974, 55: < pers.), oset. *fæzzæg* id. < **pati-zyaka-* (Abaev I, 469). Horn (1893, 64, #283) cituje názor Fr. Müllera (*WZKM* 5, 261), že jde o složeninu **pati-daiza-* „Anhäufung, Sammlung, Ernte“.

7.2. Sogd. **xazān* <*γz’nh*> & <*xz’n*> „podzim“, **xazānānč* <*xz’n’nc*> & <*γz’n’nc*> „šestý měsíc roku“ (Gharib 1995, ##4549, 4550, 10877), pers. *χizān*, *χezān*, *χazān* „podzim“, šamerzadí *χazūn*, surkheí *χāzā’n*, gilakí *χāzān*, yaraní *χazūn* id. (Christensen 1935, 179; 1930, 284).

7.3. Šughní, bádžuí, rósání, wakhi *tiramo-*, bartangí *tirmo-* „podzim“ (Sköld 1936, 138–39) = šughní *tīramō*, wakhi *tīramō* & *tir(ə)mō* id. (Paxalina 1975, 273) < pers. *tiramāh* „podzim“, tj. *tir* „Merkur; 4. měsíc íránskému slunečnímu roku“ & *māh* „měsíc“ (Junker 200).

8.1. Ie. základ **uēt-* pokračuje v označení „telete“: střpers. (zor.) *vahīk* <*whyk*>, parsi-pers. *vahī*, pers. *bahī*, khot. *basaka-* „tele“, oset. digor *wæes*, pl. *wæsitæ*, ya-

ghnóbi *wása*, demin. *wasák*, wakhi *wəšk* < **wasyaka-*, sarikolí *wišk*, sangléči *wosók*, yazgulami *wűs*, pl. *wasat*, parači *yasō* < **vasaka-*, ormurí *γusī* id. (Bailey 1979, 274). Íránského původu jsou zjevně feno-mordvinské paralely: fin. *vasa* „tele“, demin. *vasikka*, dial. *vaska*, *vasu-*, *-i*, karel. *vasa*, *vaza*, *vaša*, veps. *vaza*, est. *vasik*, *-as*, *vašk*, livon. *va'iški*, *vask* id.; lap. Inari *vyesi*, Skolt *vüäss*, Ter *v̄s̄s̄e* „sobí tele“; mordv. *mokša* & erzja *vaz*, *mokša vaza* „tele“ (Joki 1973, 338–39).

8.2. Afg. *ser'lay* „roční kůzle“ < **saradyaka-* (NEVP 76).

D. Arménský

1. Arm. *am* „rok“ < **sm̄H-eH*, nebo z tzv. Lindemanovy varianty **sm̄-eH*₂ (srov. Olsen 1999, 60), instr. sg. *amaw* < **sm̄-b^h-* (Hamp 1981, 13).

2. Arm. *elanak* ~ *yelanak* „roční období, počasí; způsob“ – zřejmě utvořeno od slovesa *elanim* „stanu se“ (Pedersen 1906, 367).

3. Arm. *herow* „loní“ < **peruti* (Olsen 1999, 209).

4. Arm. *jmeřn* „zima“, gen. *jmer-an*, ak. pl. *jmerowns*; Olsen (1999, 128) předpokládá kontaminaci *r*-kmene v nom.-ak. sg. a *n*- či spíše *nt*-kmene v nepřímých pádech: **ġ^himer* : **ġ^himen(t)-* → **ġ^himer* : **ġ^himer-nt-* > **jmer* : **jmeran-*. Naproti tomu Szemerényi (1960, 109) promítá základ **jmer-* do **jimer-* a dále rekonstruuje **jeim-ar-* s analogickým rozšířením jako v **am-ar-* „léto“.

5. Arm. *garown* „jaro“, gen. *garnan* < **gar-own-an*, kde **gar-* odráží starší **gehar-* < **űesy-*, a *-own-* < **-ontó-*. Nejblíže by pak stálo sti. *vasantá-* (Olsen 1999, 41–42). Podle Szemerényiho (1960, 109, pozn. 2) by **-wn-* mělo být spojováno se stejným zakončením ve slově *jiwn* „sníh“ (~ ř. *χιών*, *-óvos* „sníh“, av. *ziia*, gen. *zimō* < **ġ^hũōm*, gen. **ġ^himós* – viz Olsen 1999, 135); genitivní koncovka *-an* dle Szemerényiho odpovídá *-an* v *jean*, což je gen. od *jiwn* „sníh“, podobně též gen. *jmeran* „zima“, *amaran* „léto“.

6. Arm. *amařn* „léto“ odráží kontaminaci původních *r*- a *n*-kmenů, vedoucí k *r*-kmeni **sm̄[H]r-* a *nt*-kmeni **sm̄[H]r-nt-V-*. Ten pokračoval v nepřímých pádech jako gen. *amaran* (Olsen 1999, 141 nachází předobraz původního *n*-kmene v írán. formách typu sogd. **hāman-*, podle adj. **hāmanya-* < **mynny*>). Szemerényi (1960, 109) vysvětluje *-ar-* podle *gar^o* „jaro“.

7. Arm. *ašown*, gen. *ašnan* „podzim“, snad z **os̄onto-* a dále ke germ. **ásani-*/**azaní-* „léto; doba sklizně“, prus. *assanis* „podzim“, sl. **osenb* „podzim“ aj. (sufix jako v *garown* „jaro“; vývoj ie. **-s̄-* > arm. *-š-* viz Mann 1963, 2, 162). Tyto paralely odmítal Hübschmann (1897, 433). Alternativní rekonstrukci **os-sk^h-on-* spojující arm. slovo se stejnými paralelami předložil Scheftelowitz (1928) a po něm přijali Solta (1960, 284), Džaukjan (1967, 255; 1983, 64) aj. Jiné alternativy předložili mj. Pedersen (1906, 433), který uvažoval o souvislosti se slovesem *ačem* „rostu“, a Lidén (1911; apud Solta 1960, 284, pozn. 10), jenž hledal souvislost s arm. *hasown* „zralý“.

9. Arm. *gari*, gen. *gareoy* „ječmen“ může být derivátem slova **gar-* „jaro“ (Witczak 2003, 42, 131: **wesH₂ariyo-*). Naproti tomu Olsen[ová] (1999, 439)

předpokládá pro slovo *gari* východisko **gʰr̥r̥jom* ('Lindemanova varianta') a srovnává je s ř. κέγχρος „proso“ (disimilací z **gʰergʰros*) a κάχρυσ „pražený ječmen“.

E. Helénský

1.1. Ř. ἔτος „rok“ (od Il.), dial. (Kypr) φέτος n., mykén. (Pylos) ak. sg. *we-to*, lok. sg. *we-te-i-we-te-i* = **wétehi-wétehi* „rok za rokem, každoročně“ (Aura Jorro II, 423–24). Pozoruhodná je mykénská forma *au-u-te* doložená z Knóssu, která může představovat složené adv. *auwetes*, mající obdobu v Hesychiově glose αὐετῆ · αὐτοετῆ (Aura Jorro 1985, 146; Bartoněk 2003, 347, 543). Ve složeních hojně s číslovkami, např. τρι-ετής „tříletý“, οἰέτεας ak. pl. „patřící k témuž ročníku, téhož věku“. Derivát ἐπηρεαυός „bohatý, hojný“ vznikl snad haplogogií z **-weti/o-tano-* „celý rok trvající“ (Frisk I, 583–84; II, 313, 359, 895; 518). Nejbližší paralelou je fryž. dat. sg. *vetei* < **uetesei* z nápisu z Pterie (7.-6. st. př. Kr.), které je interpretováno jako „rok“ nebo „starý“ (Orel 1997, 294–95).

1.2. Ř. (od Il.) ἐνιαυτός m. „rok, výročí, výroční den“, odtud ἐνιαύσιος (srov. mykén. mužské jméno *e-ni-ja-u-si-jo* z Pylu, viz Aura Jorro I, 220), delf. ἐνιαύτιός „(jedno)roční, rok dlouhý, každoroční“. Žádný z výkladů dosud předložených se netěší všeobecnému přijetí.

(i) Frisk (I, 518) zde vidí podobnou strukturu jako v κωνι-ορ-τός „oblak prachu“, βου-λυ-τός „čas sejmutí jha volům“, a slovo rozkládá do ἐν-ι-αυ-τός. V první slabice nachází paralelu ke slovu ἔνος „rok“ (Hes.; Sch. Theok. VII, 147), viz výše. Druhá složka má vycházet ze slovesa ἰάω „spím, odpočívám“, odtud snad výchozí sémantika „klid roku“ = „slunovrat“? (Brugmann 1903, 87–93 s odkazem na *Etymologicum Magnum* 342, 33, kde je v souvislosti se slovem ἐνιαυτός připomínáno homér. sloveso ἐνιαύω „odpočívám, spávám, bydlím“).

(ii) Otrębski (1967, 25–32) upozornil na možnou souvislost mezi lat. *autumnus* „podzim“ a ř. ἐνιαυτός „rok“. Sémanticky je jeho srovnání zcela v pořádku, srov. sti. *šarád-* „rok; podzim“. Zcela nepřesvědčivá je však jeho rekonstrukce předř. **(m!)eni-auto-*, které má odpovídat předlat. **auto-meno-*.

(iii) Van Windekens (1986, 84) rozvíjí ideu Szemerényiho (1966, 7), jenž si povšiml, že ve slově ἐνιαυτός je možno vydělit kořen **-ut-*, který představuje nulový stupeň ablautu ie. **uet-* etymonu „rok“, jak je znám ze složeniny **per-uti*. Van Windekens slovo rozkládá do tří komponent: **en-ia-utós*, kde vlastní základ „rok“ zastupuje třetí člen složeniny, ve druhé složce vidí femininum ἰα od ἰός „tentýž“ a první má představovat neurčité zájmeno známé z pl. ἔνιοι „nějací“.

1.3. Ř. ἔνος „rok“ (Hes.; Sch. Theok. VII, 147), vystupuje zejména v kompozitech: δίενος „dvouletý“ (Thphr.), τετράενος „čtyřletý“ (Kall.), ἐπτάενον · ἐπταετῆ (Hes.). Vgddhi-derivátem je zřejmě slovo ἦνῖν, gen. sg. ἦνιος, ak. pl. ἦνις, jež slouží jako přívlastek slovu βοῦς „hovězí dobytek, kráva, býk“ (Frisk I, 638; Szemerényi 1966, 6–12).

1.4./2. Ř. ὥρᾱ, ión. -η f. „rok, roční období, denní čas, hodina“, ὥρος m. „rok, čas“ < **iōro/-ā* (Frisk II, 1150–51). Mykén. *E-ra* vylučuje iniciální **i-* v theonymu Ἐρα, tudíž není příbuzno (Peters 2002, 365: **sērā*).

3.1. Ř. adv. πέρυσι(v), dór. πέρυτιν „loni, minulý rok“, mykén. *pe-ru-si-nu-wo*, odráží ie. **per-uti*, srov. arm. *herow*, stir. *ón n-urid* „ab anno priore“, stsev. *i fforð*, stfhn. *vert* „loni“; bez koncového *-i* sti. *parút* id.

3.2. Ř. att. τῆτες, ión. σῆτες, dór. σᾶτες „letos; heuer“, mykén. *za-we-te* (Knóssos) < **k̑yā-wetes* (Aura Jorro 1993, 455–56), podobně *tήμερον, σήμερον, σάμερον* „dnes“. Nejbližší stojí alb. *si-vjet* „letos“. Obdobnou složeninu zřejmě představuje messapské *atavetes* z nápisu z Brindisi, popsaného už r. 1765 (MLM I, 137, MLM II, 31). Počínaje Torpem se slovo interpretuje jako ‘αὐτότετες’. Hamp (1957, 81) zde vydělil složku *ata-* a srovnal ji s alb. *a-tá* „ten, onen“. Stejný kořen **vet-* se snad objevuje ve dvou nápisech z tzv. Jeskyně poezie od Melendugna: dat. sg. *veteui* a bližší neurčené apelativum *vete* (MLM I, 369–70; II 143–44).

3.3. Ř. νέωτα „napřesrok“ < **newo-wōt-m̑* „v novém roce“ (srov. Meillet 1925, 15). Nesouhlasí Szemerényi (1969, 241–43), který vychází z fráze **νέφωι φέτει*, jež se gramatikalizovala a přijala adverbialní koncovku *-τα*.

4. Ř. (od Il.) χειμών, -ῶνος m., nř. χειμῶνας, (od Od.) χεῖμα n. „zima“, též v mykén. (Knóssos) *ke-ma-qe-me* = **k^heima-g^weimen* „přežít zimu“, srov. *χειμάζειν* „přezimovati“; rozšířeno o *-r-*: *χειμέριος* „zimní, bouřný“, *χειμερινός* „zimní“, *χίμαρος* „kozec“, *χίμαιρα* „koza“; bez *r/n*-rozšíření: *δύσ-χιμος* „bouřný“, *μελάγ-χιμος* „černý na bílém podkladu“, *χίμετλον* „Frostbeule“, aj. (Frisk II, 1079–81). Rozšíření *nt*-sufixem reprezentuje forma *ἄ-χείμαντος* „bez bouří“ (srov. Oettinger 2001a, 307).

5.1. Ř. ἔαρ „jaro“, Hesych. γέαρ < **iesr* (Szemerényi 1956, 191 odmítá rekonstrukci **uēsyr*, kterou naopak předpokládá Tremblay 2003, 233 na základě dór. [Alkmán] ἦρ). Athematický lokativ na **-i* v ἔαρῖ „na jaře“ vede přidáním adj. sufixu **-no-* k adjektivu ἔαρινός „jarní“; podobně *περύσι* „minulý rok“ → *περυσινός* „loňský“, dále *θερινός* „letní“, *ὄπαρινός* „podzimní“, *χειμερινός* „zimní“, a dále mlav. *hamina-* „letní“, stsl. *zimъnъ* „zimní“ aj. (Olsen 1999, 276).

5.2. Nř. ἄνοιξη „jaro“ představuje pokračování ř. ἄνοιξις „otevírání“, tj. „jaro“ = „otevírání květin“ (Buck 1949, #14.75.2).

6.1. Ř. θέρος n. „léto“ (Il.), dosl. „horko“, ión.-att. též „sklizeň“, *θερεία* „léto“ (Pindaros, Hérodotos, aj.), *θερίζω* „sklízím“, *θερισμός* „sklizeň, čas sklizně“, z ie. **g^her-os* „horký“. Nejbližší stojí arm. *jer* „teplo, teplé počasí“ (Frisk I, 665–66).

6.2. Stř. *καλοκαίριον*, nř. *καλοκαίρι* „léto“, doslova „dobré roční období“: *καλός* „dobrý“ & *καιρός* „čas, roční období, počasí“ (Buck 1949, #14.76.2).

7. Ř. (od Il.) ὀπώρα f., lak. (Alkm.). ὀπάρᾱ „pozdní léto – raný podzim“ < **ὀπ-* *ohárā* < *(*H*)*osr-*, dále ke gót. *asans* „sklizeň, léto“ < *(*H*)*es-n-*, aj. (Frisk II, 408; Schindler 1975, 3, 5). Existují však i jiná řešení. Pisani (1966, 150) hledá východisko v **ὀπο-ιωρᾱ*, kde druhou složku má představovat ὀρᾱ. Deroy (1970, 371–385) předpokládá, že slovo ὀρᾱ vzniklo kontaminací z **ιωρᾱ* a **ohárā* (viz též Frisk III, 162–63, 191). Odtud pozdější složenina *φθινόπωρον*

„podzim“, nř. φθινόπωρο : φθίνω „mizím, ustávám, hynu“ + ὄπωρα, tj.: „doby, kdy končí sklizeň“ (Frisk II, 1014). Příbuzné je zřejmě i jméno souhvězdí Ὠρίων < **osar-iōn* (Forssman 1985, 81–86; Neumann 1999, 52).

8. Od ie. kořene **uet-* je utvořeno ř. ἔτελον, ἔταλον „roční (o domácích zvířatech)“; dále lat. *vitulus* „tele“ aj.

F. Albánský & paleobalkánský

1. Alb. *vit* m., *vjetë* f., pl. *vjet* „rok“ < **ūetos*; odtud *viç* „tele“ < **ūetēs(o)*- (Hamp 1968, 27–31; 1971, 222; srov. také Orel 1998, 509, 506). Slovo ΕΤΕΣΑ z thráckého (?) nápisu ze severobulharského Kjolmenu (6. st. př. Kr.) bývá spojováno s ř. hom. nom.-ak. pl. ἔτεα < **uetes*₂ (Georgiev 1977, 127–29).

3.1. Alb. adv. *si-vjet* „letos“ může odrážet starý lok. sg. na *-*ei* (Hamp 1957, 81 rekonstruuje *(*a*)*t(j)ei-uetes-*; Orel 1998, 397: **k̑iēi uetei*). Ale nazalizované varianty zachované v italských dialektech albánštiny jako *simvjet*, *simjet*, *símbjit* Hamp (1957, 82) implikují jiné řešení. Hamp (l.c.) v *-m* vidí nikoliv akuzativ (srov. ale lit. *šimēt* „letos“ < ak. sg. **kim-mēt* „tohoto roku“, Fraenkel 1962–65, 990), ale instrumentál pl. jako ve sl. **těmi*, lit. *tuomi*. První složka kompozita by podle Hampa měla odpovídat messap. *atavetes* ‘αὐτόετες’. Ve hře je však i demonstrativum na **k̑-* jako v ř. att. τήτες, íon. σήτες, dór. σάτες „letos“ < **k̑iā-uetes-* a lit. *šimēt* „letos“.

3.2. Alb. *par-vjët* „předminulý rok“ (Mann 1984–87, 928).

4. Alb. tosk. *dimër*, geg. *dimën* „zima“ < **ǵ^himen* (Hamp 1961, 52–55)

5. Alb. *prëndverë* ~ *prandverë*, Sami *printverë* „jaro“ < rom. **prīma vēra*, srov. ital. *primavera*, rum. *primăvară* „jaro“ (Meyer 1891, 466; Orel 1998, 344).

6. Alb. *verë* „léto“ < román. **vēra* id. (Meyer 1891, 466; Orel 1998, 499).

7. Alb. *vjeshtë* f., pl. *vjeshta* „podzim“; Meyer (1891, 475) aj. až Orel (1998, 512) odvozují prostřednictvím suf. *-shtë* od slovesa *vjel*, aor. *vola* „trhat (ovoce)“, srov. lit. *valyti* „sklízet“, od *vėlti* „bít, tlouci“ (Fraenkel 1962–65, 1190, 1221). Mann (1984–87, 46) uvažoval o původu v kořeni **H₂ūeg-s-* „růst“, ale případná opora v lat. *autumnus* „podzim“ oproti *augēre* padá (viz heslo).

8. Alb. *viç* „tele“ < **ūetēs(o)*- (Hamp 1968, 27–31; 1971, 222; srov. také Orel 1998, 506).

G. Italský

1.1. Lat. *annus* m. „rok“, odtud *annōna* „roční výnos; cena obilí“ (Walde & Hofmann I, 50–51), s pokračováním v rom.: port. *anno*, šp. *año*, kat. *any*, prov., fr. *an*, engad., furl. *an*, ital. *anno*, sard. logud. *annu*, ve gl. *yan* „rok“, rum. *an* „minulý rok“, srov. též fr. dial. (Lotrinsko) *ané* „léto“, ital. *annata* „doba sklizně“, šp. dial. (Asturie) *añada* „sklizeň“ (Meyer-Lübke 1935, #487). Na italské půdě se obvykle spojuje s umb. ak. sg. či pl. *acnu* „annos“ (Vb 8,12 14, 17),

osk. lok. sg. **akenei** „in anno“ (TA A 18, B 23), ak. či gen. pl. **akun** (Pompeii 44), gen. sg. *aceneis*, *acenei* (TB Pocc. 185,6; 185,9), gen. pl. *acunum* (TB 31) < **atno-* (Untermann 2000, 74–75), dále pak gót. dat. pl. *apnam* a gen. pl. *at-apnjis* „rok“, skt. (lex.) *atna-* „slunce“, které formálně odpovídá italo-germánské izoglose (EWAI I, 56). Tentýž kořen má být zastoupen v íran. **ātra-*, které se objevuje v av. složeninách *xʷāθra-* „blahobyť“ (**hu-ātra-*), *a-pairi.āθra-* „nepřívětivý“ (EWAI I, 56), vše zřejmě od slovesa typu sti. *átati* „jde, putuje“. Na rozdíl od obecného souhlasu s touto etymologií Szemerényi (1950a, 174–75) navrhl odvodit lat. *annus* z **as-no-s*, od kořene **as-*, který se objevuje v lat. *āreō* „jsem suchý“, *aridus* „suchý“ aj. Podle lat. *cānus* < **kasno-* bychom měli čekat **ānus*. Szemerényi uvádí ve prospěch své rekonstrukce příklad lat. *penna* „křídlo“, vedle stlat. *pesna*, a předpokládá vývoj *penna* < **pēnā*, který je dokumentován párem forem jako *Iuppiter* ~ *Iūpiter*. Odtud pak vychází podoba **petsnā*. Osko-umberské tvary rovnou odmítá uznat za příbuzné lat. *annus*. Další alternativu představuje Zavaroni (2003, 230; 2004, 254; poprvé už Vaniček – viz Walde & Hofmann I, 51), jenž rekonstruuje ital. **anKno-*, které spojuje s lat. *ānus* „kruh, prsten“, stir. *áinne* „prsten“, arm. *anur* „náhrdelník, prsten“ (Pokorný 1959, 230), vše od ie. kořene **ank-/angʰ-*. K sémantice srov. egypt. *rnp.t* „rok“ : kopt. *ranpi* „kruh“ (Vycichl 1983, 175).

1.2. Venet. **yōro-* „rok“? se objevuje v nápisech z Este v instr. pl. ve spojení s předložkou: *op iorobos* (#23) a *op iio[robos]* (#69), viz Lejeune 1974, 129, 197, 210.

3. V latině se **īōr^o* objevuje v adv. *hōrnus* „letos“ < **ho-īōr-ino-* (Untermann 2000, 75), srov. *ho-diē* „dnes“.

4. Lat. *hiems* f., gen. *hiemis* „zima“, přeneseně též „rok“ (Ennius); ve slož. *bīmus*, *trīmus*, *quadrīmus* „dvou-, tří-, čtyřletý“ < **dui-*, **tri-*, **quadri-himo-*. Forma *hiems* odráží variantu II **gʰīem-* podle Benvenistovy teorie ie. kořene. Nejbliže jí stojí snad ligurský základ **giem-*, pro něž se předpokládá význam „sníh“, pokud jméno hory *mons Berigiema* (CIL V 7749) znamenalo „nesoucí sníh“, jak se obvykle předpokládá (Kretschmer 1905, 118, pozn. 2). Adj. *hībernus* odráží spíše výchozí **heimerinos* s následnou disimilací *m* .. *n* > *b* .. *n*, než formu **heimrinos*, která neodpovídá ie. sylabifikaci (Szemerényi 1960, 107–08). Obrat *hībernum* (*tempus*) „zimní čas“ dal vznik románskému označení „zimy“: port. *inverno*, galic. *iverno*, šp. *invierno*, kat., prov. *ivern*, fr. *hiver*, engad. *iviern*, furl. *inviarn*, ladin. *dinver*, istr. *dinviern*, ital. *inverno*, sard. logud. *ierru*, veql. *inviarno*, rum. *iarnă* id. (Meyer-Lübke 1935, #4126.2).

5.1. Lat. *vēr* n., gen. *vēris* „jaro“ < **ūesr-* (Szemerényi 1956, 191 odmítá rekonstrukci **ūēs-*, jak ji předpokládal mj. Benveniste 1935, 191 nebo ještě Schrijver 1991, 128; ale už se nevrací ke své starší hypotéze, kdy odvozoval formu **ūesr-* z ie. **ūes-* „být“ – viz 1950, 174). Z románských jazyků slovo zachovaly jen některé, vesměs však s posunem k významu „léto“: kat. (Valencia), prov. *ver*, stital. (Neapol) *vera*, rum. *vară* id.; ale stit. (Neapol) *vertiempo* „jaro“ zachovává ještě původní význam složky *ver-*. Z obratu **vērānum* (*tempus*) „jarní → letní (čas)“ vzniká port. *v(e)rão*, šp. *verano*, kors. *veranu*, sard. logud. *b(e)ranu* „léto“.

Z významového posunu vychází i port., šp., kat. *primavera*, prov. *primver*, stfr. *primevoire*, engadin. *prümavaira*, ital. *primavera*, rum. *primăvară* „jaro“, vlastně „první léto“ (Meyer-Lübke 1935, #9213, 9216, 6754).

5.2. Fr. *printemps* „jaro“ utvořené ze složeniny *primum tempus* „první (roční) období“ nahradilo v 16. st. starší *primevoire* (Meyer-Lübke 1935, #6753a).

6.1. Lat. *aestās* f., gen. *aestātis* „léto“ < **aǐd^h-tāt-*, srov. *aestus* „horko, žár“ < **aǐd^h-tu-* a *aedēs*, *aedis* „ohniště, chrám“, pl. „dům“ (staré kořenové jméno; viz Schrijver 1991, 374–75); nejbliže stojí stir. *áed* „oheň“, stang. *ád*, sthn. *eit* „hranice (ke spálení mrtvoly)“, ř. *αἶθω* „pálím“ < **aǐd^h-* < ***H₂eǐd^h-* (ibid. 38). Slovo zachovaly i některé románské jazyky: prov. *estat*, fr. *été*, engad. *sted*, furl. *instat*, ital. *istate*, sard. kapid. *istadi*, istrorum. *distá & listá* „léto“ (Meyer-Lübke 1935, #245), v jiných je vytlačily kontinuanty lat. *vēr* či jejich deriváty.

6.2. Prov. a fr. *beautemps* „léto“ existují paralelně s prov. *estat*, fr. *été*; znamenají „krásný čas“ (Meyer-Lübke 1935, #1027), srov. nř. *καλοκαίρι* (Buck 1949, #14.75.2.).

7. Lat. *autumnus* m. „podzim“ pokračuje v románských jazycích: stport. *atuno*, port. *outono*, šp. *otoño* (> sard. logudor. *attunzu*), hornovald. *atun*, engad. *utuon*, rum. *toamnă* id., srov. též furl. *mes di tom* „říjen“, *mes di tomuts* „listopad“. Prov. *autom*, fr. *automne*, it. *autunno* „podzim“ představují pozdější latinské adaptace (Meyer-Lübke 1935, #812).

Slovo nemá jednoznačnou etymologii, porovnejme proto více řešení:

(i) Úvahy o souvislosti se stir. *úacht*, *ócht* „chlad“, lit. *áušti* „stát se chladným“, lot. *aũksts* „chladný“, arm. *oic* „chladný“ narážejí na fakt, že latina by měla zachovat očekávanou veláru (**auct^o*).

(ii) Ribezzo uvažoval o adaptaci etr. *avil* „rok“, ale jeho konstrukce **av(i)-tom(e)nos* „Jahresumkehr“ je zcela umělá (viz Walde & Hofmann I, 88).

(iii) Otrębski (1967, 225–32) se pokusil dokázat souvislost mezi lat. *autumnus* „podzim“ a ř. *ἐνιαυτός* „rok“. Sémanticky je jeho srovnání zcela v pořádku, srov. sti. *šarád-* „rok; podzim“. Zcela nepřesvědčivá je však jeho rekonstrukce předř. *(*m!*)*eni-auto-*, které má odpovídat předlat. **auto-meno-*.

(iv) Snad by bylo možno uvažovat o spojení prefixu **aũ-* (srov. lat. *aufērō*, *aufugiō*), a slovesa typu ř. *τέμνω* „řežu, sekám“, též o sběru trávy a bylin (Dioscorides III, 132), stfr. *tamnaid* „krájí“, v lat. s posunutým významem *temnō*, *-ere* „pohrdat, opovrhovat“ (**ostříhat potupně vlasy*“?), vše od kořene **temH₁-* „krájet, řezat“, přesněji jeho prezentního kmene, který vzniká vložem nazálního infixu **tm^h-né/n-H₁-* (LIV 625). K sémantice „podzim“ = „čas odřezávání“, tj. „sklizně“, srov. alb. *vjeshhtë* „podzim“ : *vjel* „trhat (ovoce)“ nebo zgerm. **harbis-ta-* „podzim“ : lat. *carpō* „trhám“, stfr. *cirrim* „odrážím, srážím“, lit. *kerpù*, *kīrpti* „stříhat nůžkami“ aj. (Walde & Hofmann I, 172).

8. Ie. kořen **uet-* „rok“ je v italských jazycích zastoupen dvěma deriváty:

(i) Lat. *vetus*, *-eris* „starý“; srov. snad osk. ND dat. sg. **Vezkeí** (TB A 2, B 3) < **uētes-iko-* (Untermann 2000, 853–54). Rix (*Studi Etruschi* 61, 1996, 355) a Heidermanns (§227) sem řadí umb. ND dat. sg. **Vesune** (IV 3, 6, 10, 12, 25), mars.

dat. sg. *Uesune* (Civita d'Antino; Ortona dei Marsi), z nom. sg. f. **uet-s-ōnā* (viz Untermann 2000, 852–53).

(ii) Lat. *vitulus* „tele“, dem. *vitellus*, lat. > etr. *vitli*, stumb. ak. sg. m. **vitlu**, ak. pl. m. **vitluf** = ml.umb. *uitlu*, ak. pl. f. **vitlaf** = ml.umb. *uitla*, patrně z **uetlo/-ā* (Walde & Hoffmann II, 307; Untermann 2000, 859–60).

H. Lusitanský

1. Ie. kořen **uet-* ve svém nulovém stupni se zřejmě skrývá v ak. sg. adj. f. *usseam* „jednoroční“ < **ut-sejos, -ā, -om* (Witczak 2005, 385–86).

I. Keltský

1. Stir. *blíadain* f., gen. sg. *blíadnae* „rok“ < kelt. **bleidanī*, gen. **bleidanijās* (nebo **bleidon*^o; viz Schrijver 1995, 245). Schrijver (1995, 244–46) předpokládá stejné východisko pro stvelš. *bloidin*, střvelš. *blwydyn*, pl. *blwydyned* & *blwynyded*, velš. *blwyddyn* f. „rok“, pl. *blynyddoedd*, stkorn. *blīpen*, střkorn. *blythen*, *blethen*, sbret. *blidan*, *bliden*, *blid*, střbret. *bliz(i)en*, bret. dial. *blizenn* „rok“, zatímco střvelš. pl. *blyned*, velš. *blynedd*, sbret. *blened* odrážejí **bleidanijās* (nebo **bleidon*^o).

Střvelš. *blwyd*, velš. *blwydd* f. „rok života“, střkorn. *bloth* m. id., střbret. *bloez*, *bloaz*, bret. *bloaz* m. „rok“ < kelt. **bleid-ō(n)* (Schrijver 1995, 243). Viz též Hamp 1980, 166.

2. Hamp (1977, 240) si všimá stir. *athach* f., dat. *athaig* & *athaid* (též jako nom.) „doba, časový interval“ a velš. *adeg* f. „vhodný čas, (roční) období; ubývající měsíc“, které odvozuje z kelt. **atikā*, a dále připojuje k italogerm. izoglosse **atno-*.

3.1. Stir. *inn uraid* „loni“ < **per-utim*, tj. fosilizovaný akuzativ, jak lze soudit z tvaru určitého členu (Schrijver 1995, 244, 257). Stejný kořen **uti-* je možná přítomen ve jménu galského měsíce z Kalendáře z Coligny, které bylo zapsáno v různých variantách: GVTIOS, CVTIO, QVTIO aj., srov. též měsíc Κοούτιος z lokality Chaléion (Duval & Pinault 1986, 354, 423), jestliže vydělíme první komponentu, která by odpovídala buď gal. **ci-* v *ciallos* nebo lat. *ho-* v *hodiē* „dnes“ a *hōrnus* „letošní“ < **ġ^ho-īor-ino-*.

3.2. Střvelš. *yr llyned*, velš. *y llyned*, bret. *arlene*, *arlene* „loni“ < ak. **per-bleidniġām* se stejným prefixem **per-* jako v odpovídajícím stir. *uraid* (Schrijver 1995, 244, 256–57).

3.3. Střvelš. *eleni*, *yleni*, bret. *hevlene* „letos“ < dat. **se-bleidniġai*, srov. stejný deiktický element u takových výrazů jako velš. *heddiw*, bret. *hiziv* „dnes“, střvelš. *henoeth* „tuto noc“ (Schrijver 1995, 256–57).

4. Stir. zná tři varianty slova „zima“: *gaim* (nejstarší nom. sg.; též ve složenině *gaimred* v obratu *a n-gaimred* „tuto zimu“; druhá složka má svůj původ v *rái-*

the „roční období“, *gem* (ve složeninách typu *gem-adaig* „zimní noc“) a *gam* (s vokalizmem zřejmě ovlivněným slovem *sam* „léto“). Schrijver (1995, 108–10) předpokládá, že formy *gaim* & *gem* odrážejí původní *i*-kmen s kořenovým vokálem *-e- typu stir. *daig*, gen. *dego* „plamen“, *tailm*, gen. *telmo* „smyčka“, tedy snad nom. *gaim*, gen. **gemo*. Výchozí podobu Schrijver rekonstruuje v podobě **gem-i-* < **giem-i-*. Naproti tomu de Bernardo Stempel (1999, 36) předpokládá, že *gem* odráží starý gen. sg. **ġ^him-os* (těž ve složenině *gem-red*). Nejbližší paralely představuje stvelš. *gaem*, střvelš. *gaeaf* m., a ve složenině *gaeaw-rawd* odpovídající stir. *gaim-red*, dále stkorn. *goyf* gl. ‘hyemps’, korn. *gwaf*, stbret. *gouiām*, střbret. *gouaff*, bret. *gouañv*, dial. (Vanetais) *gouiañ* „zima“ (Deshayes 2003, 280) < brit. **giāmV-* < **ġ^hiem-* (Schrijver 1995, 101, 108–10). Srov. dále ir. *gamain* „listopad“, jemuž formálně odpovídá jméno měsíce **giamonios* v galském kalendáři z Coligny (ve skutečnosti zachovaném v různém stupni zkrácení: *giamoni*, *giamon*, *giamo*, *giam*, *gia*), vše z kelt. **gi(i)am^o* < **ġ^hiem-* (Schrijver 1995, 101, 109; Pinault 1993, 152 se drží ještě tradiční rekonstrukce **ġ^hīom-*).

5.1. Stir. *errach* „jaro“ < **űsr-āko-* (Pedersen I, 82, 435); stvelš. *guiannuin* „na jaře“, velš. *gwanwyn* „jaro“, stkorn. *quantoin*, stbret. *guiannuin* (Pedersen I, 74) < **űsnt-eīno-*, kde však nejde o sufix *-eīno- látkových adj., ale lok. na *-eī od tématického kmene typu sti. *vasantá-*, *hemantá-*, plus adj. sufix *-no- (Olsen 1999, 277). Galský ekvivalent se rekonstruuje v podobě **visonna* (< **űsontā*) na základě složeniny *simiuisonna*, představující 8. měsíc v galském kalendáři z Coligny (**sēmi-űsontā* „polovina jara či roku“? – viz Delamarre 2001, 232).

5.2./2. Bret. *newez-amser* „jaro“ = „nový čas“. Bret. i střbret., korn., velš. *amser*, střkorn. *anser* „čas“ má přesnou paralelu ve stir. *aimser* f., gen. *aimsire/i* „čas, moment, epocha“ a gael. *aimsir*. Deshayes (2003, 62) rekonstruuje keltské východisko v podobě **amb-menserā*. Vendryes (*LEIA* A-35) předpokládá souvislost se stir. slovem *amm* n./m. „čas, moment“, které by měl rozšířit sufix *-stero/ā-. Původ slova *amm* pro něj zůstává neznámý. Už Guyonvarc’h (1968, 55) navrhl srovnání kelt. **am-s-ter-* s het. *ha(m)mesha(nt)-* „jaro-léto“. Duval & Pinault (1986, 422) odvozují *amm* z **am-mŋ* < *H₂em-mŋ*, jež spojují rovněž s het. *ham(m)esha(nt)-* „jaro-léto“.

5.3. Bret. *newez-hañv* „jaro“ = „nové léto“ (Favereau 1993, 551).

6. Stir. *sam* & *samrad* „léto“, stvelš. *ham*, velš. *haf*, korn. *hâf*, stbret. *ham*, střbret. (1499) *haff*, bret. *hañv* „léto“ (Deshayes 2003, 321) < kelt. **samo-* < **sŋH-o-*, srov. *dam* m. „býk“ < **dŋH₂-o-* „zkrocený“ (Pinault 1993, 152; Schrijver 1995, 460). Bývá sem řazeno i jméno jednoho z měsíců galského kalendáře z Coligny, jež se rekonstruuje v podobě **Samonios*, a stir. svátek *Samain* (**samoni-*), připadající na 1. listopadu, tj. konec „velkého léta“, hezké části roku (pochybnosti vyjádřil mj. Lambert 1994, 110, který dává přednost etymologii od kořene **sem-* „dohromady“, tedy svátek by označoval „shromáždění“). Jméno galského měsíce i staroirský svátek mají potvrzovat existenci kelt. formy **samon-* < **sŋmon-* či **sŋHon-*. Ta by pak představovala *n*-kmen v heteroklitickém paradigmatu, kde *r*-kmen je zastoupen galskou formou **samaro-*, rekonstruovanou na základě výpůjčky ve fr. dial. *samará*, *sombre* „čer-

ven“ (Delamarre 2001, 225). Dále srov. např. germ. **sumara-* < **s̥mmor-o-* či **s̥mH₂e/or-o-* (Pinault 1993, 152).

7.1. Stír. *fog(a)mar* „podzim“ < **u(p)o-gem-rad^o* „pod (= před) zimou“ (Macbain 1911, 177), srov. č. *podzim*.

7.2. Velš. *hydref* „podzim; říjen“, srov. korn. *hedra*, stbret. *hedre*, stfbret. *hezreff*, bret. *hereñv*, *héré* „říjen“, dříve též „podzim“. Etymologie bývá hledána ve velš. *hydr*, stfbret. *hezr*, stbret. *hitr*, stír. *sethar* „mocný, silný“ (Henry 1900, 161), ale sémantická motivace na základě domnělé souvislosti mezi lat. *augēre* : *autumnus* není podložena (viz etymologický rozbor lat. slova). Deshayes (2003, 328) nabízí jiné řešení – má jít o složeninu typu stbret. *hed* „jelen, daněk“, stfbret. *heiz* „jelen“, korn. *hêth*, velš. *hydd* „jelen“ (< stang. *hind* „srna“; viz Henry 1900, 159) & *bref* „bučící, řvoucí“, označující období jelení říje (srov. sl. **rjujənb* > csl. *rjuinb*, sch. *rujan* „září“, stč. *říjen*, č. *říjen*; dále lit. *rujōs mėnuo* „září“ – viz Machek 1968, 532).

7.3. Velš. *cynhaef* „podzim“, stkorn. *kyniaf* gl. ‘autumnus’ < **kintu-gijamo-* „první zima“ (Campanile 1974, 34–35).

7.4. Bret. *kozh-amser* „podzim“ = „starý čas“ v opozici k *newez-amser* „jaro“ = „nový čas“ (Favereau 1993, 439).

7.5. Bret. *diskar-amser* „podzim“ = *diskar* „abattage, déclin, réduction“ & *amser* „čas“ (Favereau 1993, 172).

7.6. Bret. *dilost-hañv* „podzim“ = „konec léta“; *dilost* znamená „bez ocasu“ (*lost* = „ocas“), přeneseně ale též „ukončení, konec“ (Favereau 1993, 161).

8.1. Ie. kořen **uet-* „rok“ je v kelt. doložen nepřímo ve formách **uet-si-* „svině, prase“ > stír. *feis*, a **uet-sjo/-ā* > stkorn. *guis* gl. ‘sroffa’, stbret. *guis*, bret. *gwiz*, *gwez* (Campanile 1974, 58; Pokorny 1959, 1175).

8.2. Keltický kontinuant ie. **iō/ēr-* bývá hledán ve stvelš. *iar*, velš. *iâr*, pl. *ieir* „slepice“, stkorn., korn. *yar*, stfbret., bret. f. *yar*, bret. pl. *iér* „slepice“ < **iâr-ā*, srov. dále stír. *eirín(e)* „kuře“ (Deshayes 2003, 760). Vzhledem k oblibě sémantické motivace „roční“ při pojmenovávání různých zvířat lze připustit totéž východisko i zde. Ohledně významu, srov. jsl. & slk. **jarica* „slepice, která ještě nenesla“. Kelt **a* v **iâr-* by pak ale odráželo vokalizovanou laryngálu **iār-* v redukovaném (nulovém) stupni. Existuje však i alternativní etymologie vycházející z **pīp-ero-*, srov. lat. *pīpiō* „pípám“ a suffix jako v *passer* „vrabec“, *hanser* „houser“ (Campanile 1974, 105; Schrijver 1995, 104–05).

8.3. Ir. *gamuin* „roční tele či jelen“ (°*mnis*, viz de Bernardo Stempel 1999, 252, 257) představuje zjevně derivát varianty *gam* „zima“.

9.1. Stír. *éorna* „ječmen“ může odrážet praformu **esornīā* (Pokorny 1959, 343; de Bernardo Stempel 1999, 138, pozn. 35), která je slučitelná s ř. (od II.) ὀπώρᾱ f., lak. (Alkm.). ὀπάρᾱ „pozdní léto – raný podzim“, pokud odráží složeninu **ōπ-ohárᾱ* < *(*H*)*osr-*.

9.2. Witczak (2003, 42, 131) odvozuje velš. *gwenith*, bret. *gwiniz* „pšenice“ z kelt. složeniny **wesant-itu-* „jarní obilí“ < **uesnt-pitu-*. V. Henry (1900, 154) zde viděl složeninu **wen-itu-* „krásné obilí“, srov. velš. *ith*, korn. *yd*, stfbret. *it* > *id*, bret. *éd*, stír. *ith* „obilí“ (Henry 1900, 110). Taková interpretace však nemá obdobu mezi ie. názvy obilí. V první složce by spíše bylo možno očekávat kelt.

**windo-* „bílý, světlý“ > velš. *gwynn*, bret. *gwenn*, stir. *find*. Nicméně i Witczakova hypotéza nabízí řadu paralel z hlediska obdobné sémantické motivace.

J. Germánský

1.1. Germ. **jēra* > gót. *jer* „rok“; stsev. *ár*, isl., faer. *ár*, nor., dán., švéd. *år*; stang. *gēar/gēr*, ang. *year*, stfrís. *jēr*, frís. *jier*, střniz. *jaer*, niz. *jaar*, stsas., střdn., sthn. *jār* id., dále srov. sthn. *hiuru*, -o, střhn. *hiure*, něm. *heuer* „letos“ < **hiu jāru* „v tomto roce“, srov. něm. *heute*, sthn. *hiutu*, stsas. *hiudu*, stfrís. *hiūde(ga)* „dnes“, tj. „tohoto dne“ (Bjorvand & Lindeman 2001, 1101–02; Kluge & Seebold 1999, 373, 408–09).

1.2. Germ. **aþnaz* & **aþnja* > gót. dat. pl. *aþnam* a gen. pl. *at-aþnjis* „rok“, srov. lat. *annus* „rok“, umb. *acnu* „annos“, osk. *akenei* „in anno“ < **atno-*, vše zřejmě od slovesa typu sti. *átati* „jde, putuje“. Stejného původu je snad i skt. (lex.) *atna-* „slunce“, které formálně odpovídá italo-germánské izoglose (EWAI I, 56). Tentýž kořen má být zastoupen v íran. **ātra-*, které se objevuje v av. složeninách *xʷāθra-* „blahobyť“ (**hu-ātra-*), *a-pairi.āθra-* „nepřívětivý“ (EWAI I, 56).

3. Germ. **feruði* adv. „loni“ > stsev. *i fǰorð* „v loňském roce“, střhn. *vert* „minulý rok“ (Orel 2003, 101).

4.1. Germ. **wentur-/ru-* „zima“ > gót. *wintrus* (*u*-kmen) „zima; rok“; run. (Rök) ak. pl. *wintura* „zima“, stsev. *vetr*, pl. *vetr* (též „rok“), isl., faer. *vetur*, nnor. *vetter*, nor. *vinter*, stdán. *wintær*, dán. *vinter*, stšvéd. *vinter/vitter/vætter*, švéd. *vinter*; **wintraz* > stang., ang., stfrís., frís. *winter*, stsas. *wintar*, střdn., střniz., niz. *winter*, sthn. *wintar*, něm. *Winter* „zima“. Jednoznačná etymologie chybí, nabízí se několik řešení (přehled viz Mathiassen 1968, 91–98; Kluge & Seebold 1999, 893; Bjorvand & Lindeman 2001, 1058):

(i) Příbuznost s kelt. **vindo-* „bílý“ (Uhlenbeck 1905, 326; z poslední doby též Krause 1968, 161 a Bammesberger 1990, 161).

(ii) Souvislost s nazalizovanými formami ie. **úed-* „voda“ jako lit. *vanduō*, prus. *wundan*; mělo by tedy jít o „vlhké, deštivé období“ (Lidén 1891, 522; viz Mathiassen 1968, 92–93). Vlhkost však na severu Evropy není hlavním příznakem zimy. Spíše se objevuje opačný fenomén: hlavní atribut „zimy“, sníh, s přechodem do teplejších klimatických pásem „taje“: sti. *sníhyati* „stává se mokrým“: av. *snaēža-* „sněžit“, stsl. *sněgъ* „sníh“ či stir. *snigid* „kape, prší“, *snige* „kapka“: velš. *nyf* „sníh“ (Pokorny 1959, 974).

(iii) Souvislost s germ. **wenistraz* „levý“ > stsev. *vinstri*, stang. *winester*, stfrís. *winister*, stsas., sthn. *winistar* „levý“ na základě metafory „levý“ = „severní“, tj. směr, odkud přichází zima, srov. stsev. *norðr* „sever“ oproti osk. *nertrak* „a sinistra“, umb. *nertru* „sinistro“ (Pokorny 1959, 766). Ač sémanticky lákavá možnost, nevysvětluje slovotvorné okolnosti.

(iv) Souvislost se sl. **vęd-* v stsl. *uvětati*, *uvětjati* „vadnout“, sch. *vénuti*, sln. *véniti*, slk. *vädnúť*, č. *vadnout*, hluž. *wjadnyć*, r. *vjanutʹ*, *uvjadetʹ* (Mathiassen 1968, 91–98; spec. o možném vztahu ke slovesnému kořeni typu ř. *ιαύω* „spím“).

Sémanticky v zásadě představitelné, chybí ale analogie pro obdobnou sémantickou motivaci.

(v) Souvislost s germ. **wenðaz* „vítr“ (Wood 1932, 214) je sémanticky zcela přijatelná (srov. arab. *šatwat*, pl. *šitā?* „zima“ : soqotri *še'te* „sever, severní vítr“), ale naráží na rozdíl *d* : *t*. Řešení může představovat předpoklad o heteroklitickém charakteru slova pro zimu: **wentr*^o. Pokud bychom vyšli z rané germ. podoby **wenþ-* slova „vítr“ ještě před aplikací Vernerova zákona, *r/n*-heteroklitikon lze rekonstruovat v podobě **wénþr*^o : **wenþn*^o. Pro *n*-kmen je pak třeba očekávat aplikaci Klugeho zákona (viz např. Lühr 1980), vedoucí k formě **went*^o. Vyrovnáním paradigmatu pak dostaneme tvar **wentr*^o, který už plně odráží historické tvary.

(vi) Jako další alternativu lze nabídnout srovnání s het. *wantai-* „být horký, žhavý; zuřit“, partic. *wantiyant-*, např. ve spojení *wantianza* GUŠKIN „zářící zlato“, fient. *wantes-* „stát se horký“, nom. actionis *wantemma-* „žár, horko; sluneční paprsek“, redupl. (*u*)*wantiwant-* „blesk“, kluv. *wandaniya-* „zářící“ (Oettinger 1979, 381; Id. 2001b, 463–65; Tischler 2001, 194). Sémantický rozdíl může být vysvětlen dvěma způsoby: a) „zima“ = „[období] zářícího sněhu“, srov. velš. *eiry*, *eira* m. „sníh“, stříkorn. *irch* gl. ‘nix’, korn. *ergh*, bret. *erc'h* „sníh“ < kelt. **argio-*, jež se zřejmě odráží i v první složce gal. NV *Argiotalus*, a dále ř. ἀργός „jasný, bílý“ aj. (Vendryes, *LEIA* 1959, A-88); b) „zima“ je doba, kdy mráz pálí, srov. příklady z fu. jazyků, kde je tato souvislost samozřejmá: fin. *pala-* „pálit“, *palele-* „pocit'ovat chlad, mrznout“; sev.lap. *buolle-* „pálit, být na ohni“, *buolâš* „mráz“; md. *palo-* „(s)pálit“, ale též „zmrznout“, mansi *pâl-* „zmrznout“; maď. *fagy* „mráz; mrznout“ (UEW 352). Další podobné příklady lze najít v lat. *prūna* „jinovatka, mráz“, pl. „sníh, zima“, oproti *prūna* „žhavé uhlí“ nebo gót. *frīus* „mráz“ oproti alb. *prūsh* „žhavé uhlí, žár“, případně též sti. *prușvǎ* „jinovatka, mrznoucí voda, kapky“ oproti *plóșati* „pálí“, *plușta-* „spálený“ (Walde & Hofmann II, 378–79; Pokorný 1959, 846; proti příbuznosti stind. příkladů je Mayrhofer, *EWAI* II, 193: **ploș-* < **pra-uș-*).

4.2./2. Stsev. *gói* f. & *gómánaðr* „měsíc trvající od poloviny února do poloviny března“ (> sev.lp. *kuova-manno* „únor“), isl. *góa*, faer. *gø*, nor. *gjø*, *goa*, *gói*, švéd. *gøjemånad* „únor“, stdán. *gue*, *gøj* (de Vries 1962, 182; Bjorvand & Lindeman 2000, 301–02) < germ. **giō(n)* < **ġ^hiōm*, srov. arm. *jiwn* „sníh“, ř. χίών id. < **ġ^hiōm*. Pozn.: Germ. *gamala-* „starý“ > stsev., isl. *gamall*, faer. *gamal*, nor. *gammel* & *gammal*, stdán. *gamæl*, dán. *gammel*, stšvéd. *gamal*, švéd. *gammal*, stang. *gamol*, frís. *gammel*, střniz. *gǎmol*, niz. *gammel*; základem je zřejmě apofonický stupeň **ġ^hiōm-* slova „zima“, který byl zjednodušen podobně jako v germ. **gēzi* > stsev. *í gær*, stšvéd. *ī gār* „včera“ : stind. *hyá* (Bjorvand & Lindeman 2000, 282, 330–31).

5.1. Stsev. *vár* „jaro“, stdán. *wār*, stšvéd. *vār*, isl. *vor*, faer. *vár*, nor., dán., švéd. *vår*; stfrís. *wers/wars*, sev.frís. *uurs* id. (Bjorvand & Lindeman 2001, 1077–79 vycházejí z prasev. **wārru* < **wērru* < **werzō* (viz stfrís.) < **wezrō*).

5.2. Stgutn. *lapigs* „na jaře“, švéd. dial. *lådīng*, *lång*, *lång* „jaro“, *i lådigs* „během minulého předjaří“ < germ. **lēþ-* < **lēt-*; formálně nejbližší stojí sl. **lěto* „léto“ < **lētom*. Příbuzno může být též stir. *laithe*, dat. *lathiu* n. „den“ (kelt. **lati-*

on < ie. < **l₂tjom*) a snad i gal. zkratka LAT z Kalendáře z Colongy, která zřejmě též označovala „dny“ (Mikkola 1908, 360; Pedersen I, 133, 177, 538–39; Schrader & Nehring II, 419; Pokorný 1959, 680). Sémantický rozdíl „den“ a „léto“ má paralelu v germ. **dagaz* „den“ oproti prus. *dagis* „léto“.

5.3. Stang. *lencten*, střang. *lente(n)* „jaro“, ang. *lent* ‘Velikonoce’, střniz. *lenten*, *lentijn*, niz. *lente* „jaro“, stsas. *lentīn* jen ve složenině *lentīnmānōð* „letní měsíc“, střdn. *lenten* „jaro“, sthn. *lentzinmānōth* „březen“, dále zkrácené formy jako sthn. (asi 1000) *lenzo*, stfhn. *lenze*, něm. arch. *Lenz* „jaro“, vedle sthn. (11. st.) *langez* id. adj. (8. st.) *lenzin*, (11. st.) *lengizi(n)*; vše odráží složeninu **langatīna-* „dlouhý den“, srov. gót. *sin-teins* „denní“ < germ. **tīna-* „den“ ~ stsl. *дѣнь*, stind. *dīnam* „den“ aj. (Kluge & Seebold 1989, 438; Pfeifer 2000, 791–92).

5.4. Ang. *spring* „jaro“ (od 13. st.) – od slovesa *spring*, stang., stsas., sthn. *springan* „růst, pocházet“, tedy „jaro“ = „vzestup roku“, podobně *spring-day* = „úsvit“ (Hoad 1986, 456; Buck 1949, #14.75.5).

5.5. Střdn. *vorjâr(e)*, niz. *voorjaar* „jaro“; střdn. > dán. *foraar* id. (Falk & Torp I, 252).

5.6. Něm. *Frühling* „jaro“, raně nhněm. *früelinc* (15. st.), od *früh*, sthn. *fruoī* „raný“. Ve starším jazyce užíváno též pro mládě narozené na začátku roku.

6. Stsev. *sumar(r)*, stdán. *sumar/sumær*, stšvéd. *sumar*, isl. *sumar*, faer. *summar*, nor., dán. *sommer*, švéd. *sommar*; stang. *sumor*, stfrís. *sumur*; -er, střniz. *sōmer*, střdn. *sōmer/sommer*, stsas., sthn. *sumar* „léto“, ang. *summer*, frís. *simmer*, niz. *zomer*, něm. *Sommer* < germ. **sumara-* ~ **sumera-* (Bjorvand & Lindeman 2001, 834–35 rekonstruuji ie. heteroklitické paradigma nom.-ak. **s_mH-r* /-ōr : obl. **s_mH-(e/o)n-*).

7.1. Gót. *asans* „léto; sklizeň“ < **ásani-*; stsev. *ōnn* „podzim“, isl. *önn*, stšvéd. *an(n)/and*, švéd. dial. *and*; stang. -ern, stfrís. *arn(e)/ern(e)*, střniz. *arn(e)*, střdn. *ār(n)e/ēr(n)e*, sthn. *arn* f., dat. *arni*, m. *aren* „sklizeň“, vedle *aran-* ve složenině *aranmam* „sklízející“; záp. a sev.germ. formy odrážejí germ. **az(a)ni-*. Dalšími deriváty téhož kořene jsou gót. *asneis*, sthn. *asni*, stang. *esne* „nádeník“ (**ásnija-*), též f. v stsas. *asna*, stfrís. *esna* „mzda“, a sloveso **azne-n-* & **aznōn-* > stang. *earnian*, ang. *earn*, sthn. *arnén*, střdn. *ārnen*, vedle stsas. *arnen*. Bjorvand & Lindeman (2001, 686–87) předpokládají, že jde o součást heteroklitického paradigmatu ***H₁ós-r* : ***H₁(o)s-(e/o)n-*, kam řadí i het. *zena-* „podzim“, které odvozují z **H₁sen-o-*.

7.2. Stsev. *haust* & *haustr*, isl. *haust* faer. *heyst*, nor. *høst*, stšvéd. *hø'ster*, švéd. *höst*, stdán. *hø'st*, dán. *høst* „podzim“ odrážejí germ. **harbustá-*, zatímco stang. *hærfest* „podzim“, ang. *harvest* „sklizeň“, stfrís. *herfst*, frís. *hjerst*, střniz. *herfst/hervest*, niz. *herfst*, stsas. *herbist*, střdn. *hervest*, sthn. *herbist*, něm. *Herbst* „podzim“ pocházejí z praformy **harbistá-* < **korp-istó-*. Jde o derivát ie. **kerp-* > het. *karp-*, *karpīya-* „zvedat, odnést“, ř. *καρπός* „plod“, lat. *carpō* „trhám“, lit. *kerpù* : *kiřpti* „stříhat“ (Bjorvand & Lindeman 2001, 419–20). Pfeifer (2000, 533) vyslovuje zajímavou myšlenku: výchozí **karpistos* může představovat superlativ vyjadřující „dobu nejvhodnější k trhání plodů“.

7.3. Dán. *efteraar* „podzim“ = švéd. *efterår* id., doslova „po roce“ (Falk & Torp I, 181; Buck 1949, #14.77.4).

Něm. dial. *spätling* „podzim“ vyjadřuje „pozdní“ období roku, symetricky k období „ranému“, *Frühling* „jaro“ (Buck 1949, #14.75.5).

7.4. Ang. (USA) *fall* „podzim“ má svůj původ v obratu „fall of the leaf“ „padání listů“ (Buck 1949, #14.77.4).

8.1. Ie. kořen **uet-*, v germ. přímo nedoložený, pokračuje ve slově **wepru-* > gót. *wīprus* „jehně“, stsev. *veðr* „beran“, isl. *veður*, faer. *veðrur*, nor. *veder*, *ver*, švéd. *vädur*, dán. *væder*, skand. > lap. sev. *viercca*; stang. *weðer*, ang. *wether*, stsas. *wethar*, *withar*, střdn., střniz., niz. *weder*, sthn. *widar*, něm. *Widder* id. (de Vries 1962, 649).

8.2. Základ **g^him-* „zima“ pokračuje ve stsev. *gymbr*, stdán., dán., švéd. *gimmer*, nor. *gimber* & *gimmer*, isl. *gimbur/gymbur*, faer. *gimbur* „jehně“ = **roční*“. Vše z germ. **gimrī-* / **gimrījō-*. Nečekané *y* ve stsev. a isl. + faer. jsou vysvětlitelné pouze z praformy **gumrī-*, jejíž *u* vzniklo jako produkt sekundárního ablautu (Bjorvand & Lindeman 2001, 293–94). Stejný základ se vyskytuje ve slově *ingimus* „porcus anniculus“ ve starodolnofranském zákoníku (*Lex Salica* 23.3, 24.2; srov. 23.6: *ingimus suaini*), které odráží složeninu **oīno-ġ^himo-* „jednozimý“ (Pokorný 1959, 426).

9. Stsas. *amer*, sthn. *amar(o)*, *amari*, střhn. *amer*, *emer*, něm. *Emmer* m. „letní pšenice špalda / *Triticum dicoccum*“, zřejmě též v označení ptáka „strnada“, který ji rád konzumuje: stsas. *amer*, sthn. *amaro*, střhn. *amer*, něm. *Ammer*, stang. *amore*, ang. *yellow-hammer* (Kluge & Seebold 1999, 219, 34) může odrážet germ. **amar^o* nebo **amaz^o*. Druhá možnost je slučitelná s het. *ham(m)esha-* „jaro-léto“ (Čop 1971, 62–63, 82–83).

K. Baltický

1.1./2. Lit. *mėtai* „rok“ = pl. od *mėtas* „čas“, lot. *mets* „čas, časový prostor“, prus. (EV 12) *mettan* ‘Jor’, tj. „rok“ (Fraenkel 1962–65, 445) < **mēto-*, od ie. kořene **meH₁-* „měřit“, srov. alb. *mot* m., pl. *mote* „čas, počasí, bouře“ < **mēti-* a sogd. *myð*, jagnóbi *mēt*, jazgulami *mīθ* „den“ (Orel 1998, 274; Trubačev 1967, 14).

1.2. Lot. *gads* „rok“ < rus. *god* „rok“.

3. Lit. *šimēt* „letos“ < ak. sg. **k^him-mēt^o* „tohoto roku“, též v nom. pl. *šiē mēt(ai)*; obdobně lot. *šūogad* „letos“ (Fraenkel 1962–65, 990).

4. Lit. *žiemà*, ak. *žiēmą* „zima“, *žieminis* „zimní“, *žiemys* „severní vítr“, *žiemiai* „sever“, lot. *ziema* „zima“, *ziemalis* „severní vítr“, *ziemelis* „sever“, prus. (EV 15) *semo* „zima“, srov. (EV 257) *seamis* „ozimní obilí“ (Fraenkel 1962–65, 1306). J. Schmidt (1895, 119–20) rekonstruoval balt. praformu v podobě **žeimnā*.

5. Lit. *pavāsarīs* „jaro“, žemait. *pavāseris*, lot. *pavasaris* „jaro“ (Fraenkel 1962–65, 1206) je utvořeno od slova **vaseris* „léto“ stejným prefixem **pa-* jako lit. *pāmotė*, lot. *pamāte*, prus. *pomatre* „nevlastní matka, macecha“ (Fraenkel 1962–65, 465).

6.1. Lit. *vāsara*, var. *vasarà* (Kurschat), arch. *vasera* (Chylinski; viz Specht 1947, 14, pozn. 6), lot. *vasara* „léto“; lit. *vasāris*, žemait. *vasēris* „letní, letoš-

ni; jižní vítr“ (Fraenkel 1962–65, 1206). J. Schmidt (1889, 196) předpokládal výchozí podobu **veserā*. Hofmann (1938, 71) rozebírá lit. *vasāris*, dnes „únor“, ale dříve „leden“, a dochází k závěru, že podoba se slovem pro „léto“ je pouze náhodná; východisko hledá v adj. *vēsūs* „kühl“. Naproti tomu starý zápis (Kurmin) východolot. *wossoras menesis* pro „červen“ (Hofmann 1938, 72, pozn. 1) je zcela v soulase s významem „léto“ v lit. a lot.

6.2. Prus. (EV 13) *dagis* „léto“, srov. lit. *dāgas*, *dagà* „letní horko; období sklizně“, *degēsis* „srpen“, *atūodogiai* „letní pšenice“ – vše od slovesa v lit. *dēgti* „pálit“ (intr.), „zapálit“ (intr.), lot. *degt* „pálit“ (Fraenkel 1962–65, 85–86); dále srov. germ. **dagaz* „den“. Stejný základ se objevuje v prus. složeninách jako (EV 260) *dagagaydis* ‘Som weyse’, tj. „letní pšenice“, a (EV 638) *dagoaugis* ‘Somirlate’ = střhn. *somerlate* „ratolest, která vyrůstá v létě“. Obdobné složeniny najdeme v lit. *vasaraugis*, lot. *vasaraudzis* id., kde první složkou je slovo „jaro“ a druhou složku představují deriváty slovesa typu lit. *augti*, lot. *aūgt* „růst“. Sémanticky totožné komponenty tvoří stsl. *lētoraslb* „ratolest, výhonek“ (Toporov I, 286–89). Od téhož ie. kořene **d^heg^{ih}*- pochází i sti. *ni-dāghā*- m. „horko, horké roční období“ (ŠB), *nāi-dāgha*- m. „horké roční období, letní období“ (AV).

7.1. Prus. (EV 14) *assanis* „podzim“ je izolované v baltském kontextu. To vedlo např. H. Hirta (1898, 344n) k úvahám o gótském původu slova. Proti stojí např. Būga (1959, 91–92) nebo Toporov (1, 130).

7.2. Lit. *ruduō*, lot. *rudens* „podzim“, srov. lit. *rudens mėnuo* „září“ = lot. *rudens mėnesis* id. – vše od adj. v lit. *rūdas* „(červeno)hnědý, tmavožlutý“, lot. *ruds* „červenavý, červenohnědý“ (Fraenkel 1962–65, 745; o jménech měsíců – viz Hofmann 1938, 65). Fraenkel (1958, 349) zde předpokládá původní *r/n*-heteroklizi: lit. *ruduō* < **rud^hō(r)* jako lit. *vanduō* odpovídá ř. *ūdωρ*, sthn. *wazzar* aj.

8. Kořen **īēr*- „rok“ lze nepřímo identifikovat v lit. *jėras*, *ėras*, lot. *jėrs* „jehně“ (Fraenkel 1962–65, 121), který byl převzat též do baltskofinských jazyků: fin. *jäärä*, *jaara*, est. *jār*, *jār* „beran“ (Thomsen 1890, 169). Dále srov. sl. **jarina* & **jarьcb* aj.

9.1. V lit. existují též slova jako *jōrė* „jarní zeleň; měděnka“, *jorióti*, *-úoti*, *-áuti* „zelenět“, žemait. 1. sg. prez. *joriou* & *jorstù*, adj. *orius* „zelený“, též theonymum *Jōris*, *-ė* ‘zelený bůh či bohyně jara’. Zpravidla bývají pokládána za adaptaci vsl. pramene typu r. *jař* „jařina; plodná síla“ (tak Brückner, Būga, Otrębski; viz Fraenkel 1962–65, 194–95), ale např. Specht (1947, 15) v nich viděl pokračování společného ie. dědictví.

9.2. Slovo pro „léto“, původně „jaro“, se stalo atributem, posléze i samotným apelativem pro označení různých druhů obilí: lit. *vasarīnai kviečiai* „jarní pšenice“, *vasarīniai rugiai* „jarní žito“, *vasarójus* „jarní či letní obilí“, *vasarūčiai* „jarní pšenice či žito“; lot. *vasarāja* f., *vasarājs* m. „jarní obilí“ (Fraenkel 1962–65, 1206; Piesarskas & Svecevičius 1979, 821–22; Witczak 2003, 42–43).

L. Slovanský

1.1. Stsl. *lěto* „rok, léto“ – viz níže.

1.2./2. Psl. **godъ* m. / **goda* f. > stsl. *godъ* „vhodná, určitá doba“, ojedinele „rok, Boží hod, svátek“, bulh. dial. *god* „rok“, maked. dial. *god* „každoroční svátek, výročí“, sch. *gôd* „velký svátek; rok; vhodná doba“, sln. *gôd* „vhodná doba, moment; zralost, dospělost“, slk. *hod* „sváteční stůl, hostina“, č. *hod* „církevní svátek“, pl. *hody* „hostina“, hluž. pl. *hody* „Vánoce“, dluž. arch. *gód* „čas, případ, příčina, důvod“, pl. *gody* „vánoční svátky“, pomsln. pl. *g^uodä* „Vánoce“, pol. *god*, většinou pl. *gody* „svatební hostina“, dial. *g^uody* „doba po Vánocích“, str. *godъ* „čas, doba; lhůta; rok; věk“, r. *god* „rok“, dial. „dobrý čas“, pl. *gody* „hostina“, stukur. *hod* „rok“, ukr. *hod* & *hid*, gen. *hodu*, br. *hod* „rok“ (ESSJ 6, 191–92; Tenorová, ESJS 3, 91–92). Význam „rok“ mají i deriváty typu **godina*, opět ale jen v části slovanských jazyků: stsl. *godina* „čas, vhodná doba, hodina“, bulh. *godina* „rok“, maked. *godina* „rok“, dial. „teplý deštivý čas“, sch. *g^odina* „rok“, dial. (Dubrovnik) „počasí, nepohoda“, chorv. „déšť“, sln. *gódina* „déšť“, slk. *hodina* „hodina“, stč. *hodina* „úspěch, štěstí, lhůta“, č. *hodina* „hodina“, hluž. *hodžina* id., dluž. *góžina* id., pol. *godzina* „hodina, lhůta, moment“, str. *godina* „čas, hodina; rok“, pl. *godiny* „osudy“, r. *godina* „známá, výjimečná doba“, dial. „(dobré) počasí“, stukur. *hodyna* „rok“, ukr. *hodýna* „čas, doba“, dial. „dobré počasí“, br. dial. *hodžina* „nepohoda“ (ESSJ 6, 187–88). Základ **god-* zjevně souvisí se slovesem **goditi* (*sę*) „vyhovovat, hodit se“ (ESSJ 6, 189–90). Sémantickou paralelu představuje např. sl. **doba* „čas, doba“ (& lit. *dabař* „nyní“): sl. **dobrъ* „dobrý“. Další příbuzenstvo se objevuje v lot. *gadīt* „zasahovat, získávat“, *gadīties* „objevit se“, stfrís. *gadia* „spojovat“, střdn. *gaden* „vyhovovat, líbit se“, sthn. *gigat* „výhodný, vhodný“, gót. *gadiliggs* „příbuzný, synovec“, aj. Patří sem i formy se zdloženým kořenovým vokálem: lit. *guōda* „čest“, lot. *gùoda* „id., hostina“, germ. **gōda-* „dobrý“ (Kluge & Seebold 1999, 343). Příbuzno je též alb. *nge* f., pl. *nge* „čas, příležitost, šance“ < **en-g^hod^h-ā* (Orel 1998, 294), ř. mykén. *ke-ke-tu-wo-e /k^hek^h(e)^hwohes/* „sjednocený“, stind. *gádhya-* „pevně držený“, toch. AB *kātk-* „potěšit se“, vše z ie. **g^hed^h-/*g^hod^h-* (Pokorny 1959, 421–22; LIV 195).

1.3./2. Psl. **rokъ* m. „rok“ > stsl. *rokъ* „lhůta, termín“, maked. *rok*, sch. *rôk*, gen. *roka*, sln. *rok*, gen. *róka* id., v sln. též „osud“, slk., č. *rok* „rok“, ale č. arch. též „lhůta“, pmsln., kašub. *rok* (Lorentz; Sychta), pol. *rok* „rok“, ukr. *rik*, gen. *róku*, br. dial. *rok* id., br., r. poet. *rok* „osud“ (ZVSZ 309). Z jsl. je převzato alb. *rok* „termín“ (Orel 1998, 373). Vše od slovesného kořene **rek-* > stsl. *rekъ*: *rešti* „řít“, srov. lit. *rãkas* „termín, hranice“, gót. *ragin* „rada“, toch. A *rake*, B *reki* „slovo“, stind. ep. *racanā-* „pořadí“, aj. (Pokorny 1959, 863; LIV 506).

4. Psl. **zima* f. „zima“ > stsl. *zima*, bulh. *zima*, maked. *zima*, sch., sln. *zima*, slk., č. *zima*, hluž., dluž. *zima*, plb. *zaimă*, kaš. *zěma*, pol. *zima*, str. *zima*, r., ukr. *zimá*, br. *zymá* „zima“ (VZSZ 426), v ukr. dial. též „sníh“ (Ivašina & Rudenka 2005, 289; z hláskových důvodů je třeba rozhodně odmítnout staré srovnání sl. a ie. slova „zima“ s het. *heyu-* „déšť“, ke kterému se autorky překvapivě hlásí).

5.1. Psl. **vesna* f. „jaro“ > csl. *vesna* „jaro“, sln. *vėsna*, slk. *vesna*, č. poet.

vesna, dial. též ntr. *vesno*, pol. *wiosna* (> pomsln. *v'osna*; Lorentz III, 979), str. *vesna*, r., ukr. *vesná*, br. *vjasná* (ZVSZ 400). Do sch. se slovo *vesna* „jaro“ dostalo z č. (Skok III, 579).

5.2. Psl. **jaro/*jara/*jarъ* > bulh. *jará* f. „vzduch, mlžný opar, fata morgána; záře“, dial. *járǎ* „teplo, (letní) žár“, *jára* „pára“, maked. dial. *jara* f. „žár, vedro, parno, dusno“, sch. *j`àra* f. „velký žár“, *jâr* m. „jaro“, sln. adj. *jâr* m., *jára* f. „jarní“, slk. *jaro* ntr. & *jar* m. „jaro“, č. *jaro* ntr., stč. též *jěř*, dluž. arch. *jaro* ntr. id., pomsln. adj. *jari* „jarní, letošní“, pol. arch. *jar* m. & *jaro* ntr. „jaro“, str., rchl. *jara* „jaro“, r. dial. *jar* m. „žár, horko, oheň, plamen“, ukr. *jar* „jaro“ (ESSJ 8, 175). Slovanské formy je možno odvodit z **iēro-/*iōro-*. Tvary f. na *-a* představují reinterpretaci nom. pl. n.

5.3. Další slovanská označení „jara“ vyjadřují skutečnost, že „jaro“ následuje po zimě: plb. *püzaimă*, pomsln. (*s*)*p^oozimk*, *zimk* (Lorentz II, 78; III, 1094), kašub. (*s*)*pozimk* „konec jara“ (Sychta IV, 156) nebo před létem: bulh. *prolet*, maked. *prolet*, sch. (Vuk) *pròljeće*, ekav. *pròleće*, ikav. *pròl`ice*, plb. *prùlotù*, str. *prolěti-je*; eventuálně přichází pod létem: stč. *podletie* v symetrii s *podzim*; obdobnou roli hraje předpona *na-* v lužických jazycích: hluž. *nalěto*, dluž. *nalěco* „jaro“ a také v pomsln. *nozimk* „první část jara“ (Lorentz I, 572).

6. Psl. **lěto* > stsl. *lěto* „léto“, častěji „rok, doba, čas“, bulh. *ljáto* „léto“, dial. též „rok“, maked. *leto* „léto“, arch. a dial. též „rok“, sch. (Vuk) *lj`eto* „léto“, arch. „rok“, ekav., částečně čakav. *l`eto*, ikav. *l`ito*, sln. *lěto* „rok“, arch. „léto“, slk. *leto* „léto“, stč. *lěto* „léto; rok“, č. *lěto*, pl. *lęta* „roky“, hluž. *lěto* „rok“, *lěco* „léto“, dluž. *lěto* „rok“, též „jaro“ (16. st.: Jakubica) : *lěco* „léto“, plb. *l'otù* „léto; rok“, kašub., pol. *lato* „léto“, pl. *lata* „roky, věky“, dial. (Slezsko od 14. st.) *na lato* „na jaře“, br. *lęta* „léto“, dial. „rok“, ukr. *lito* „léto“, pl. *litá* „roky“, r. *lěto* „léto“, pl. *letá* „roky“, v r. dial. též „jih“ (Trubačev, ESSJ 15, 8–12). Předložena byla řada etymologií (jejich diskusi viz Trubačev, l.c.; Sławski 1989, 69; Blažek & Erhart, ESJS 7, 1997, 415–16):

(i) Už Miklosich a ještě o století později Skok (II, 336–37) spojoval psl. **lěto* s lit. *lietùs*, lot. *liētus* „déšť“. Přesvědčivé námitky předložil Mikkola (1908, 360). „Léto“ jako doba dešťů je typické pro indický subkontinent, nikoliv však pro střední Evropu. Především však primární psl. sloveso **lějo* : **liti* by implikovalo substantivum **lito*, podobně jako od slovesa **sějo* : **siti* se tvoří **sito*. Je zřejmé, že psl. **ě* neodráží starý diftong, ale dlouhé **ē*. Proto může být vyloučena i Machkova etymologie (1968, 328), spojující **lěto* s lat. *laetus* „pěkný, utěšený“.

(ii) Z hlediska historické fonetiky i sémantické typologie se jako nejnadějnější nadále jeví Mikkolovo srovnání sl. **lěto* < **lētōm* se stgutn. *lapigs* „na jaře“, švéd. dial. *lāding*, *lāing*, *lāig* „jaro“, *i lādigs* „během minulého předjaří“ < germ. **lēp-ing-* < **lēt-* (Mikkola 1908, 360). Příbuzno může být též stir. *laithe*, dat. *lathiu* n. „den“ (kelt. **lation* < ie. < **lētōm*) a snad i gal. zkratka LAT z Kalendáře z Coligny, která zřejmě též označovala „dny“ (Pedersen I, 133, 177, 538–39; Schrader & Nehring II, 419; Pokorný 1959, 680). Sémantický rozdíl „den“ a „léto“ má paralelu v germ. **dagaz* „den“ oproti prus. *dagis* „léto“.

(iii) Sl. **lěto* nepochybně představuje inovaci mezi ie. označeními ročních obdo-

bí. V takových případech se ale často stává, že nový termín se funkčně blíží termínu původnímu. Pokud slovanské slovo nahradilo nejrozšířenější ie. termín pro léto, který se rekonstruuje v podobě **sem-eH-* ~ **sm̥i-H-* a jehož význam mohl být „půlrok“ (viz stind. *sámā*), lze očekávat obdobnou sémantickou konotaci i v případě sl. **lěto*. Klíčem k této myšlence může být stir. *leth* ntr. „polovina“, gen. *leith* < **letom*, gen. **letī*, oproti *leth* „strana“, gen. *le(i)the* < **let-os*, gen. **let-es-os* (~ lat. *latus*, gen. *latoris* id.). Před slovanské **lětom* by pak bylo vr̥ddhiovým zdloužením. Totéž vysvětlení je možno aplikovat i pro germ. **lēp-ing-* „jaro“. Obtížnější, i když nikoliv nemožné by pak bylo odvození kelt. **lacion* „den“ z téhož etymologického hnízda. Snazší je sémantická stránka: „den“ jako doba, kdy je světlo (to je primární význam ie. **d̥ieu-* „den“), představuje polovinu z časové jednotky „den-noc“. Kořenové **a* nejspíše odráží nulový stupeň laryngály. Pak by bylo nutno zásadně změnit jednotlivé rekonstrukce: stir. *leth* < **lH₁etom*, sl. **lěto* < **leH₁tom*, kelt. **lacion* < *lH₁t̥iom* = **l₂t̥iom* (Blažek 2000, 358). Situace se ještě poněkud změní, je-li příbuzné het. *elzi* „váhy“. Puhvel (1–2, 269–71), který je jako první srovnal se stir. *leth* „půl“, předpokládal výchozí sémantiku „jeden ze dvou“. V souvislosti s het. *elzi* < **H₁elt-iH* Hamp (1988, 79–80) přeformuloval i další praformy: stir. *leth* „půl“ < **litom* < **H₁l₂tom*, *leth* „strana“, lat. *latus* id. < **H₁l₂t-es-*. Sl. **lěto* by pak mohlo odrážet vr̥ddhi-zdloužení *H₁l₂etom*.

7.1. Psl. **osenъ* f. „podzim“ > stsl. *jeseň*, *esenъ*, ale též *osenъ* „podzim“, adj. *jeseňskъ*, vedle *osenъnъ*, *osenъskъ* „podzimní“, bulh. *ésen*, dial. *jásen*, maked. *esen*, sch. *j`èsèn*, sln. *jesén*, slk. *jeseň* „podzim“, stč. jen *podjesen* f. „jaro“, zatímco č. kníž. *jeseň* představuje obrozenecké přejetí asi z pol., plb. jen *jin-mond* „měsíc září“ = kalk něm. *Herbstmonat*, pomsln. *vjěseň* „podzim“, kaš. *jeseń*, *jesiń*, *wiesień*, pol. *jesień*, str. *osenъ* (smlouva Igora k r. 945; Novgorodský první letopis k r. 1069) vedle *jeseň*, podobně i r. *óseň*, dial. *jéseň*, ukr. *osiń*, gen. *óseni*, též *viseń*, br. *voseń* (ESSJ 6, 28; ESJS 5, 283). Iljinskij (1923–24, 252–53) viděl ve střídání *e-/o-* stopy paradigmatu typu nom. **osō(n)*, gen. **esenes* > psl. **osy* : **esene*. Může však jít o důsledek regresivní asimilace **o .. e > *e .. e* (srov. Rozwadowski 1914–15, 19; Andersen 1996, 87–88; Blažek 2003, 244, 251–52).

7.2. Další označení „podzimu“ vyjadřují skutečnost, že přichází pod zimou: č. *podzim* (tak už ve 14. st.), nebo představuje jakousi přední zimu: plb. *preña zaimă*, respektive „zima“ po něm následuje: hluž., dluž. *nazyma* (Ivašina & Rudenka 2005, 294).

8./9. Sl. **jaro* pokračuje též v několika derivátech, které znamenají mláďata nebo jarní plodiny:

**jarę*, gen. *-ęte* ntr. > bulh. *járe* „kůzle“, dial. *járja*, maked. *jare*, sch. *j`àre*, gen. *-eta* id., sln. *jarè*, gen. *-éta*, „jehně“, č. arch. *jeřátko* „ovce ve stáří jeden a půl roku“, str., rchl. *jarę* „jehně“ (ESSJ 8, 172). Východiskem je předsl. **j̥ō/ēr-ent-*, kde **-ent-* je sufix typický pro názvy mláďat.

**jarica* f. > bulh. *járica* „slepice, která ještě nenesla“, maked. *jarica*, sch. *j`àrica* „roční slepice“, *járica* „kozička; jarní pšenice“, sln. *járica* „jarní obilí, otava; mladá slepice, mladá ovce“, slk. *jarica* „mladá slepice, která ještě nenesla; jarní pšenice“, č. *jařice*, *jeřice* „jarní obilí (žito)“, hluž. *jerica* „jarní obilí“,

dluž. *jarica* id., pomsln. *ǰāřəca* „jarní žito“, str. *jarica* „zrno jarního obilí“, r. dial. *jarica* „jarní obilí“, ukr. *jarýcja* „jarní pšenice“, br. *járýca* „jarní žito“ (ESSJ 8, 172–73).

**jarina* f. > stsl. *jarina* „vlna“, bulh. *járina* „jehněčí srst“, dial. *járina* „srst roční ovce“, *járina* „srst jehněte do půl roku“, sch. *j`arina* „srst jehněte“, *jarina* „jarní a letní úroda; žár“ (> alb. *jarinë* „zralé ovoce“ – viz Orel 1998, 157), sln. *jarína* „jarní osev, letní úroda“, slk. *jarina* „jarní obilí“, č. *jařina* „jarní obilí“, dial. též „mladící ve věku 18–19 let“, pomsln. *ǰāřəna*, pol. *jarzyna* „zelenina; jarní obilí“, str., reisl. *jarina* „ovčí srst, vlna“, stuktur. *jarýna* „úroda z jarního osevu“, ukr. *jarýná* „jarní obilí, jarní pole“, dial. *jarýná* „zelenina, jarní osevy obilí“, br. *jarýná* (ESSJ 8, 173–74; ESJS 5, 270).

M. Tocharský

1. A *p_ukul* / *p_ukäl*, pl. *puklā*, B *pikul*, pl. *pikwala* „rok“. V souhlase s Van Windekensem (1976, 395–96) Adams (1999, 384) rekonstruuje obecně tocharské **pākwäl*, které by mělo pocházet ze slovesného jména **pek^h-l*, od slovesa **pek^h-* „péci“ → „zrát“. Sémanticky nadějnější etymologii předložil Katz (1994, 151–68), když slovo analyzoval jako spojení předložky *(*e*)*pi-* a slovesného kořene **k^hel-* „otáčet se“ (v ie. projekci **pi-k^hl*), odvolávaje se na sugestivní paralelu z hom. ř. ἐπιπλόμενον ἔτος „otáčející se rok“ [η261 = ζ287] a epickou formulaci ἐπιπλομένων ἐνιαυτῶν „jak se roky otáčejí“.

3. Jedno z ie. označení „roku“ či „času“ se skrývá v toch. B *ñerwe* „dnes“, které může být analyzováno jako demonstrativum **ne-* (srov. *ñake* „now“ < **ne g^ho*) + kořen **řer-* + sufix **-ũo-* (Adams 1999, 271; Baldi, *EIEC* 654). Adams l.c. cituje Hampovu ideu, že na počátku slova mohla stát předložka **eni*; pak by složenina znamenala „v tuto dobu“ = „dnes“.

4. A *šärme* „zima“ < **šämre*, B **šimpriye* ~ **šimpro* id. (obl. sg. f. *šimprāyai*) odrážejí ptoch. **šäm(ä)rāi-* < **š^him(e)rā-H₁en-* (Adams 1999, 630; Schmidt 1994, 281). Zcela jinou etymologii navrhuje Pinault (1993, 153–54), který vychází z A *šärme* < **šerdmēn-*, slučitelné s ii. označením „podzimu“ či „roku“.

B adj. **šiñcatstse* „sněžný“ podle Schmidta (1980, 410) implikuje existenci základu **šiñc-* „zima“, který je možno odvodit ze **šimäñc-*, tedy formy, která přesně odpovídá het. *gimmant-*. Adams (1999, 629–30) předpokládá výchozí subst. **šiñce*, které odvozuje z praformy **snig^{ih}-en-*, za předpokladu asimilace regulérního kontinuantu **šñāše*.

5. A *yusār* „jaro“ (Schmidt 1994, 280) < **yän w'äsār* < **en ũesōr* (Hilmarsson 1991, 190). Zajímavá je úvaha Schneidera (1940, 202) o možné souvislosti ie. označení „jara“ a „trávy“, která má svůj kontinuant též v toch. A **wäsri*, pl. *wsäryās(yo)*, srov. av. *zarəmaia-* „jaro“, primárně „zeleň“ (Schrader & Nehring I, 530).

6. A *šme* „léto“, B *šmāye* „letní“, srov. *šmā[y]i meñi* „letní měsíce“ (Schmidt 1994, 280; Adams 1999, 668) < **semā-H₁en-* (Baldi & Mallory, *EIEC* 504). Pinault (1993, 145–51) upřesnil překlad na „hezká část roku“, která odpovídá třem

indickým obdobím ze šesti, konkrétně „jaru“, „létu“ a „období dešťů“, a dvěma ujjurským, „jaru“ a „létu“. Slovo odvozuje z praformy **sem-ēn*, kterou přímo srovnává s íi. **samān-* (véd. f. *sāmā* má být transpozicí *ā*-kmene do *n*-kmenů na základě identifikace s nom. sg. **-ā* < **-ān*).

7. A *yä[p]sant* „podzim“ (Schmidt 1994, 280). Zřejmě jde o spojení předpony **epi-* a slova, které odpovídá germ. **āsani-/azani-* „léto, doba sklizně“, prus. *assanis* „podzim“, sl. **esenb/*osenb* „podzim“ nebo het. *zena- & zenant-* „podzim“. Prefix funkčně i etymologicky odpovídá ř. *òπ-* v *òπóρᾱ* f., lak. (Alkm.) *òπᾱρᾱ* „pozdní léto – raný podzim“ < **òπ-oháρᾱ* < *(*H*)*osr-*.

8. Toch. A nom. pl. *wātwañ* označovalo nějaké zvíře. Předpokládaný nom. sg. se rekonstruuje v podobě **wātu*, ie. východisko **ũōt-ũ[o-?]* může být derivátem ie. **ũet-* „rok“ (Van Windekens 1976, 553).

9. Schneider (1940, 202), Huld (1990, 420) a naposledy Witczak (2003, 42, 131) a Ivanov (2003, 190–94) se pokusili identifikovat ie. slovo pro jaro též v toch. A *wsār* „hromada zrna“, B *ysāre* „pšenice“ < **uesōro-*.

Zkratky v textu: abcház. abcházský, abl. ablativ, adj. adjektivum, adv. adverbium, afg. afghánský, ak. akuzativ, akkad. akkadský, alb. albánský, alt. altajský, ang. anglický, aor. aorist, arab. arabský, aram. aramejský, arch. archaický, arm. arménský, att. attický, av. avestský, AV Atharvavéda, balt. baltický, beng. bengálský, br. běloruský, bret. bretonský, bulh. bulharský, c. genus communis, centr. centrální, č. český, čakar. čakarský, dán. dánský, dard. dardský, dat. dativ, delf. delfský, demin. deminutivum, dial. dialekt, digor. digorský dluž. dolnolužický, „dn. dolnoněmecký, dóř. dóřský, ebl. eblait-ský, egypt. egyptský, ekav. ekavský, engad. engadinský, epický est. estonský, etr. etruský, f. femini-num, faer. farský, fěn. fénický, fin. finský, fr. francouzský, fris. fríský, fryž. fryžský, fu. ugrofinský, furl. furlánský, gal. galský, galic. galicijský, geg. geghský, gen. genitiv, germ. germánské, gót. gótský, gutn. gutnijský, H. Haðóxt Nask, hebr. hebrejský, het. hetitský, hluv. hieroglyfický luvijský, hluž. hornolužický, chwarezm. chwarezmijský, íá. indoárijský, ie. indoevropský, ii. indoiránský, ikav. ikavský, ión. iónský, ir. írský, ír(án). íránský, iron. ironský, isl. islandský, ital. italský, jap. japonský, kamasin. kamasinský, kapid. kapidanský (Sardinie), karagas. karagaský, karel. karelský, kašub. kašubský, kat. katalánský, kelt. keltský, khot. khotanosacký, kluv. klínopisný luvijský, koibal. koibalsanský, kopt. koptský, korn. kornský, kors. korsický, kurd. kurdský, ladin. ladinský, lap. laponský, lat. latinský, lex. lexikografové, lit. litevský, logud. logudorský (Sardinie), lok. lokativ, lot. lotyšský, livon. livonský, lur. luristání, lýd. lýdský, lyk. lykijský, m. masculinum, maď. maďarský, maked. make-donský, mars. marsijský, mator. matorský, md. mordvinský, ml-mlado-, mong. mongolský, mykén. mykénský, n. neutrum, n- novo-, N. Nirangastán, ND *nomen dei*, něm. německý, niz. nizozemský, nnor. nynorsk, nor. norský, oset. osetinský, osk. oskický, palaj. palajský, parth. parthský, partic. partici-pium, pers. perský, pkt. prákr, pl. plurál, plb. polabský, pol. polský, pomsln. pomořanskoslovinský, port. portugalský, prov. provensálský, prus. pruský, r. ruský, rkp. rukopis, rom(án). románský, rum. rumunský, RV Rgvéda, ř. řecký, sabej. sabejský, samojed. samojedský, sard. sardinský, sas. saský, sev. severní, sg. singulár, sch. srbochorvatský, skt. sanskr, sl. slovanský, slk. slovenský, sln. slovinský, sm. samojedský, sogd. sogdijský, st- staro-, sthn. starohomoněmecký, sti. staroindický, stř- střed-, střhn. středohomoněmecký, stsev. staroseverský, stsl. staroslověnský, sumer. sumerský, syr. syrský, sz. severozápadní, ŠB Šatapatha-Bráhmána, šp. španělský, švéd. švédský, tg. tunguzský, tk. turkický, toch. tocharský, udm. udmurtský, ugar. ugaritský, ukr. ukrajinský, umb. umberský, vald. valdinský, Vd. Vidévdád, vegl. vegliotský, velš. velšský, veps. vepský, VS Vájaseneyi-Samhita, Y Yasna, Yt. yašt, záp. západní, žemait. žemaitický.

(pokračování a úplná bibliografie budou publikovány v následujícím čísle)

Václav Blažek

Ústav jazykovědy

Filozofická fakulta Masarykovy univerzity

Arna Nováka 1

602 00 Brno

e-mail: blazek@phil.muni.cz